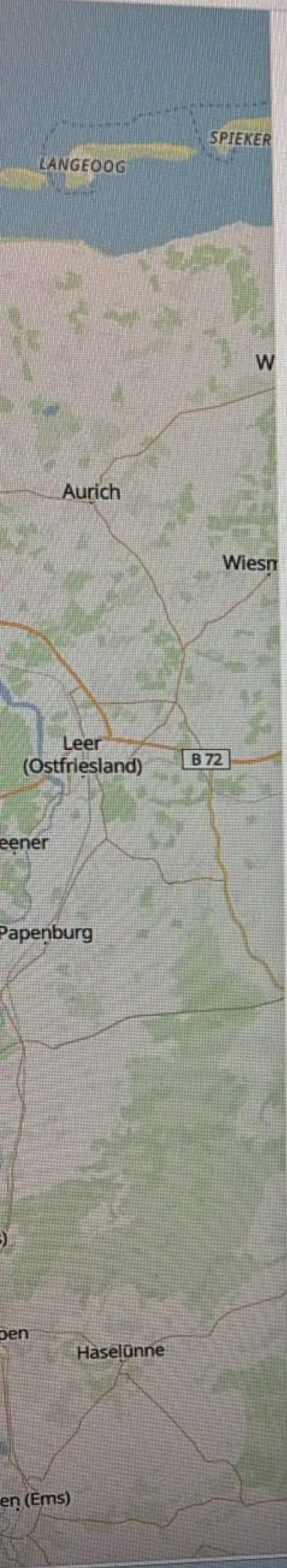
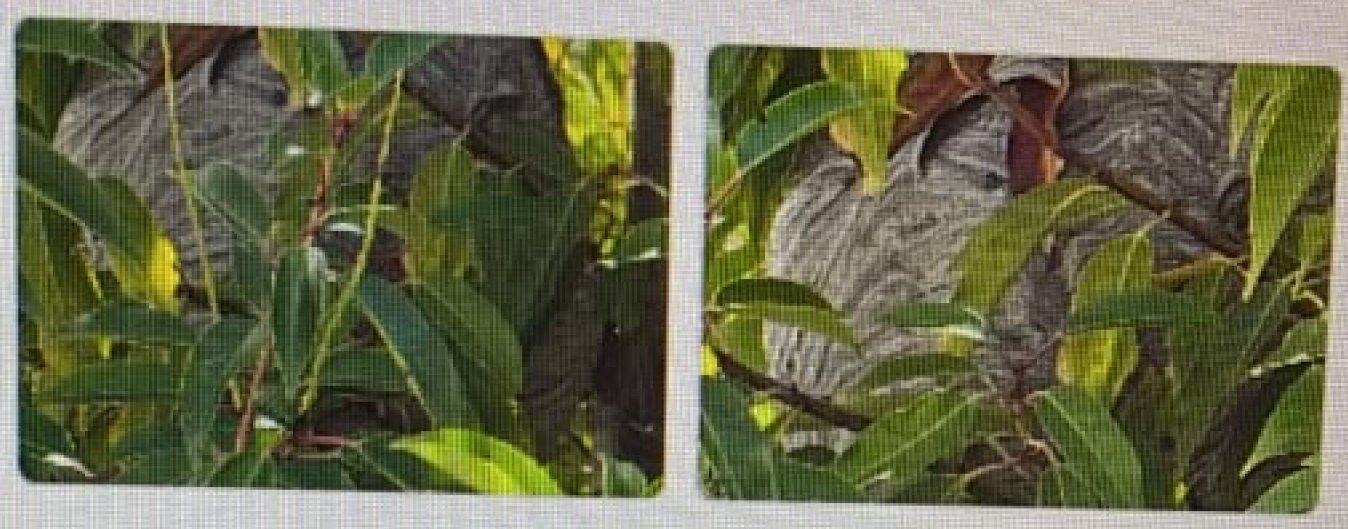
groep Natuur... European Invasive... Natuurinclusief Dr... Werkgroep Natuur... Chatten

te behandelen

Weggenaald

In behandeling

Melder
[redacted]

E-mail
[redacted]@yahoo.com

Telefoon
06 [redacted]

Gemeente
Assen

Adres
[redacted]

automatisch bepaald — controleer ter plaatse Navigeer

Locatie
Voortuin boom

Coördinaten
[redacted]

Datum waarneming
9 augustus 2026
Ingevoerd op 9 augustus 2026 om 14:06

Steekincident (bij melding)
Nee

Mogelijk steekgevaar (bij melding)
Ja

Beschrijving
Het nest is op ooghoogte. Nog een week en de kinderen van de basisschool lopen op 2,5 meter van het nest naar school

Prioriteitsmelding
Ingesteld op 19 augustus 2026 om 10:32

10:33
19-8-2026

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

Aziatische hoornaar - gevalideerde waarnemingen in NL - 2025 - Nest

01-Oct-25

Provincie	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Augustus	September	Totaal
Noord Brabant	1	137	183	244	418	501	543	2,027
Zeeland		76	90	117	177	265	349	1,074
Limburg		55	83	88	184	194	191	795
Zuid Holland		22	24	31	43	94	111	325
Utrecht		10	24	25	68	87	88	302
Gelderland		27	35	44	66	64	40	276
Noord Holland		4	15	9	10	33	26	97
Overijssel		3	13	9	18	21	19	83
Flevoland		3	5	9	9	2	6	34
Drenthe		1	3	2	8	-	4	18
Friesland			1	1	-	1	7	10
Groningen			1	1	1	-	2	5
Totaal	**1**	**338**	**477**	**580**	**1,002**	**1,262**	**1,386**	**5,046**

Bron: waarneming.nl / NatuurlijkRob

BOX ONE 60

59 x 39 x 36 CM

30
40
60
80

Made in EU

PLAST1

PLAST1 A/S · USSEROD KONGEVEJ 132 · DK-2970 HØRSHOLM, DENMARK · WWW.PLAST1.EU · INFO@PLAST1.EU

Storage box · (FR) Boîte de rangement · (NL) Opbergdoos · (DE) Aufbewahrungsbox · (PL) Pudełko do przechowywania · (CZ) Úložný box · (SK) Úložný box · (IT) Scatola di immagazzinaggio · (ES) Caja de almacenamiento · (PT) Caixa de arrumação · (RO) Cutie de depozitare, utilizarea redusă a plasticului, tara de origine: Polonia · (HR) Kutija za pohranu, proizvedeno u: Poljska · (GR) Κουτί αποθήκευσης · (BG) Кутия за съхранение · (SI) Škatla za shranjevanje, izdelano na: Poljska

5 715079 104003

Distributor:
Action Retail Romania S.R.L.
Strada BILCIURESTI, Nr. 9A
CAMERA NR. 3, Etaj 7
014012 Bucuresti
+40317728120

Distributer za HR:
Action Croatia d.o.o.
Ulica grada Vukovara269F
10000 Zagreb
+38518848840

ART. 2533870

+90°C -20°C

5 PP

REDUCED USE OF PLASTIC

22 PAP RACCOLTA CARTA

FSC

Verantwoord beleid bij het beheer van de Aziatische hoornaar in Nederland

Jacques J.M. van Alphen
Naturalis Biodiversity Center

Interessant Commentaar Reposten Verzenden

Reacties

Naturalis Biodiv...enter Nederland 1 u

28.945 volgers

Kleine correctie! Dat beleidsadvies is van de Nederlandse Bijenhoudersvereniging, opgesteld door een onderzoeker die gastmedewerker is van Naturalis. Het is géén beleidsadvies van Naturalis, en de bewering dat het dat wel was is inmiddels verwijderd van hun website. Wij raden iedereen aan om ook kennis te nemen van het rapport van EIS: **https://www.eis-nederland.nl/actueel/nieuws/leren-leven-met-de-aziatische-hoornaar**

Leren leven met de Aziatische hoornaar

eis-nederland.nl

Interessant 5 | Reageren 1

1 u

Dank Naturalis Biodiversity Center

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

HEEFT U EEN AZIATISCHE HOORNAAR GEZIEN?

ZO JA, maak een foto en doe AUB melding via de QR-code!

Lokpotten

De potjes die u ziet hangen bevatten een ongevaarlijk lokmiddel op suikerbasis om de Aziatische hoornaar mee te lokken. Als u deze wesp op de lokpot ziet, dan is deze niet agressief. De Aziatische hoornaar is een voor bijen erg schadelijke invasieve exoot.

Contact

[redacted]

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

Agendapunt voor de vergadering van Gedeputeerde Staten van Drenthe

Voor beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde

Algemene gegevens		**Themamanager**
Opsteller	[redacted], tst. [redacted]	Edward Sie
Thema	Natuur	
Datum	3 augustus 2026	*Paraaf en advies*
Uiterste behandeldatum in GS: 25 augustus 2026 *Toelichting: i.v.m. deadline 3 september*		*Bespreken:*

Verwijzing naar programma begroting	**Akkoord portefeuillehouder**
2: Landelijk gebied	Henk Emmens

Intern voorbereid met	**Akkoord provinciesecretaris**
1. [redacted] - Natuur	Wim Brenkman

Archivering		**Communicatie**
Datum:	*Registratienummer*	*Openbaar: Ja*
	nr. 2026000993	
	nr.	*Persbericht: Nee*
	nr.	

Onderwerp

Beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde van de Volt-fractie over betrokkenheid van Drentse inwoners bij de signalering van invasieve exoten

Advies

In te stemmen met de brief aan de Volt-fractie, in afschrift aan de overige Statenleden.

Beslissing GS

Risico's
Niet van toepassing

Kanttekeningen vanuit de organisatie
Niet van toepassing

Aanvullende informatie voor GS
Niet van toepassing

Provinciehuis Westerbrink 1, Assen
Postadres Postbus 122, 9400 AC Assen

www.provincie.drenthe.nl

+31 592 365555
post@drenthe.nl

Volg ons op

provincie Drenthe

Aan:
Statenlid M. Kramer-Hammenga

(i.a.a. de overige Statenleden)

Assen,
Ons kenmerk 2026000993
Behandeld door thema Natuur
Onderwerp: Beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde over Betrokkenheid Drentse inwoners signalering invasieve exoten.

Geacht Statenlid Kramer,

In uw brief van 26 juni 2026 stelde u een aantal vragen over de betrokkenheid van Drentse inwoners bij de signalering van invasieve exoten. Deze vragen beantwoorden wij als volgt.

Vraag 1
Is het college het met Volt eens dat vroegtijdige signalering van invasieve exoten essentieel is voor een effectieve en kostenefficiënte bestrijding?

Antwoord 1
Ja, we zijn ons ervan bewust dat een vroegtijdige signalering van invasieve exoten essentieel is voor een effectieve en kostenefficiënte bestrijding.

Vraag 2
Op welke wijze worden waarnemingen van inwoners momenteel betrokken bij de signalering en monitoring van invasieve exoten in Drenthe?

Antwoord 2
De wijze waarop waarnemingen van inwoners worden betrokken bij de signalering en monitoring van invasieve exoten verschilt per soort en per locatie.
Inwoners kunnen waarnemingen van invasieve exoten melden via verschillende kanalen. Voor de meeste soorten gebeurt dit via Waarneming.nl. Wanneer een waarneming door deskundigen is geverifieerd en vervolgens is opgenomen in de Nationale Databank Flora en Fauna
(NDFF), ontvangt de provincie hiervan een melding. Deze informatie wordt gebruikt voor de signalering en monitoring van invasieve exoten in Drenthe.
Daarnaast beschikken veel gemeenten en waterschappen over een eigen meldpunt waar inwoners meldingen van invasieve exoten kunnen doorgeven. Ook kunnen inwoners rechtstreeks contact opnemen met de provincie, bijvoorbeeld per e-mail of telefoon.

Voor de geelpoothoornaar (voorheen Aziatische hoornaar) geldt een specifieke werkwijze. Inwoners kunnen een melding doen via Meldpunt Aziatische Hoornaar. Omdat de provincie verantwoordelijk is voor de bestrijding van deze invasieve exoot, neemt een provinciaal aangewezen bestrijder na verificatie van de waarneming contact op met de melder. Indien sprake is van een nest, kan dit worden verwijderd. De kosten voor de verwijdering van nesten van de geelpoothoornaar komen voor rekening van de provincie.

Op deze wijze leveren inwoners een belangrijke bijdrage aan de vroegtijdige signalering, monitoring en, waar nodig, bestrijding van invasieve exoten in Drenthe.

Vraag 3
Heeft het college onderzocht in hoeverre gebruik kan worden gemaakt van bestaande citizen science-platforms, zoals Waarneming.nl, voor het verzamelen en benutten van waarnemingen van invasieve exoten?

Antwoord 3
Platforms zoals Waarneming.nl worden momenteel al gebruikt voor het verzamelen en benutten van waarnemingen van invasieve exoten. Deze platforms zijn primair gericht op het registreren van waarnemingen en in mindere mate op het ondersteunen van monitoring, gegevensuitwisseling en de uitvoering van bestrijdingsmaatregelen.
Onder regie van de provincies Groningen en Drenthe wordt momenteel gewerkt aan de ontwikkeling van een landelijk exotenplatform. Dit platform beoogt niet alleen waarnemingen van onder meer burgers, TBO's, gemeenten en andere overheden te bundelen, maar ook informatie beschikbaar te maken over bestrijdingsmaatregelen, kosten, verantwoordelijkheden en de voortgang van de bestrijding. Hiermee wordt een meer integrale en efficiënte ondersteuning van signalering, monitoring en beheer van invasieve exoten mogelijk gemaakt.

Vraag 4
Waarom heeft het college ervoor gekozen de communicatie, signalering en melding van invasieve exoten richting inwoners en particuliere grondeigenaren grotendeels via gemeenten te organiseren, in plaats van vanuit de provincie één centrale en uniforme aanpak te ontwikkelen, en ziet het college mogelijkheden om als provincie hierin een centrale rol te nemen zodat alle Drentse inwoners op een laagdrempelige wijze kunnen bijdragen aan vroegtijdige signalering en bestrijding?

Antwoord 4
De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de bestrijding van invasieve exoten ligt, buiten Natura 2000 gebieden, bij de terreinbeheerders zelf, waaronder onze eigen organisatie, gemeenten, terreinbeherende organisaties (TBO's), waterschappen en particuliere grondeigenaren. Eenieder is verantwoordelijk voor de bestrijding van exoten, buiten Natura 2000 gebieden, op hun eigen gronden en wateren en bepalen binnen de geldende wet- en regelgeving hoe zij hier invulling aan geven.

Doordat verschillende organisaties verschillende apps en registratiesystemen gebruiken, die niet altijd goed op elkaar aansluiten, is verzamelde data vaak nog niet uniform en breed beschikbaar. Dit speelt niet alleen op provinciaal niveau maar ook landelijk.

Het college onderschrijft het belang van een laagdrempelige en uniforme manier van signaleren en informatie delen. Daarom wordt momenteel, op initiatief en onder leiding van de provincies Groningen en Drenthe, gewerkt aan de ontwikkeling van een landelijk

exotenplatform. Dit platform maakt het in de toekomst mogelijk om waarnemingen van exoten door inwoners, gegevens van gemeenten, waterschappen, terreinbeheerders en andere betrokken partijen op één plek samen te brengen. Daarnaast worden ook gegevens over bestrijdingsmaatregelen, verantwoordelijkheden en kosten vastgelegd. De uitrol hiervan wordt gestart in de gemeentes Groningen en Assen en indien succesvol verder landelijk uitgebreid, de eerste gesprekken hiervoor zijn al gestart. Met dit platform krijgen betrokken partijen beter inzicht in elkaars activiteiten en gegevens, waardoor signalering en bestrijding beter op elkaar kunnen worden afgestemd (zie ook vraag 3).

Op deze wijze vervult de provincie een verbindende en faciliterende rol, terwijl de verantwoordelijkheden voor de uitvoering van de bestrijding bij de betreffende beheerorganisaties blijven liggen. Hierdoor kunnen inwoners op een laagdrempelige manier bijdragen aan de vroegtijdige signalering van invasieve exoten en wordt de effectiviteit van de bestrijding verder vergroot.

Vraag 5
Is het college bereid te onderzoeken hoe inwoners, vrijwilligers, natuurverenigingen en andere maatschappelijke organisaties actiever kunnen worden betrokken bij de monitoring van invasieve exoten, bijvoorbeeld door een provinciale campagne of samenwerking met bestaande digitale meldplatforms?

Antwoord 5
Ja, het college onderschrijft het belang van actieve betrokkenheid van inwoners, vrijwilligers, natuurverenigingen en andere maatschappelijke organisaties bij de signalering en monitoring van invasieve exoten. Vroegtijdige detectie is essentieel om verspreiding te voorkomen en bestrijdingsmaatregelen effectief en kostenefficiënt uit te kunnen voeren.

In het kader van het Plan van Aanpak Exoten 2026-2030 wordt daarom langs meerdere sporen gewerkt aan het vergroten van de betrokkenheid van de samenleving. Zo wordt momenteel, onder leiding van de provincies Groningen en Drenthe, gewerkt aan de ontwikkeling van een landelijk exotenplatform (zie vraag 3 en 4).

Daarnaast is in de uitvoeringsagenda van het plan van aanpak opgenomen dat er een communicatieplan wordt opgesteld. Hiermee wordt invulling gegeven aan gerichte communicatie over invasieve exoten en de mogelijkheden voor inwoners en organisaties om hieraan bij te dragen. Ook wordt nadrukkelijk ingezet op preventie en educatie, zodat kennis over invasieve exoten wordt vergroot en nieuwe introducties en verspreiding zoveel mogelijk kunnen worden voorkomen.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,

, voorzitter , secretaris

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

Bijeenkomst 'Hoe verder met de Aziatische Hoornaar'
18-04-2019 Utrecht, NVWA

Aanwezig:
NH: [redacted]
UT: [redacted]
ZL: [redacted]
ZH: [redacted]
LI: [redacted]
NBr: [redacted]
LNV: [redacted]
EIS: [redacted]
EIS: [redacted]
NVWA: [redacted] (verslag)
NVWA: [redacted] (voorzitter)

Afgemeld:
WUR [redacted]
NBr: [redacted]
NH: [redacted]

Doel
Doel van de bijeenkomst is bepalen hoe we komend seizoen en de jaren erna zullen omgaan met de Aziatische hoornaar. De Aziatische hoornaar staat op de Unielijst en valt onder artikel 17 omdat de soort nog niet gevestigd was in Nederland. Dit houdt in geprobeerd wordt de soort uit te roeien.

Na welkom en intro door [redacted] deelt [redacted] zijn ervaringen en verwachting.
- In 2018 is een nest gemist, de koninginnen zijn uitgevlogen. Deze kunnen 50 tot max. 100 km vliegen.
- De verspreidingssnelheid vanuit Frankrijk is gemiddeld 90 km/jaar.
- In België is halverwege 2017 het doel van uitroeiing opgegeven.
- In Nederland is in 2018 tenminste 1 nest gemist.
- De verwachting voor 2019 voor Nederland is 5-10 nesten, maar het kunnen er ook meer zijn.
- Het gebied waar nesten te verwachten zijn, is het zuidwestelijke deel van Nederland (ca helft van NL).
- Voor imkers is de Aziatische hoornaar niet het grootste probleem, maar komt we bij de al bestaande problemen, zoals de varroamijt en de neonicotinoïden. Omdat de bijenvolken onder druk staan, kunnen ze niet goed regenereren.
- De soort die in Europa voorkomt vliegt niet in de kast, maar hangt er boven om bijen te vangen. Ze doden geen heel volk, maar vangen een deel van het volk weg (max. 1000 bijen).
- Ook de Europese hoornaar vangt bijen, deze vormen 0 - 35% van het menu, maar ze hangen niet voor de kast en dus valt het minder op.
- Effect op biodiversiteit, als de Aziatische hoornaar massaal zou voorkomen, is onbekend. Er is Frankrijk geen wetenschappelijk onderzoek bekend.
- Risico voor mensen is gering. Kans op steken gering door grote hoogte van nesten en de hoornaars vallen alleen aan als nest wordt bedreigd. Ze komen niet op zoetigheid af. De steek is vergelijkbaar met een limonadewesp.

Conclusie is dat we de Aziatische hoornaar op termijn niet tegen kunnen houden. De effecten lijken ook mee te vallen.

Opsporing
De opsporing van nesten gaat in 2 fases. Na melding (meestal van een imker) wordt bekeken in welke richting de hoornaar met de prooi vliegt. In de buurt wordt een andere

hoornaar met prooi opgespoord en ook de vliegrichting bepaald. Waar de vlieglijnen elkaar kruisen bevindt zich in de buurt het nest. Deze kruispeiling gebeurt door EIS in opdracht van de NVWA. Omdat het vanaf de grond onzichtbaar is, wordt met een warmtecamera aan een drone de bomen onderzocht. Dit gebeurt door een gespecialiseerd bedrijf, ook in opdracht van de NVWA. De kosten van opsporing en bestrijding zijn hoog. De kosten van de twee vernietigde nesten in 2018 was gemiddeld ruim € 21.000 (incl. btw). Dit heeft te maken met de hoogte van de nesten (80% hangt bovenin hoge bomen) en de onzichtbaarheid van het nest vanaf de grond.

De capaciteit van EIS voor de kruispeilingen is beperkt en twee nesten tegelijk opsporen lukt niet. Anderen trainen is lastig, ook omdat veel kennis vereist is en snel opgetreden moet worden.

Overgang van art. 17 naar art. 19?
Wanneer beschouwen we de soort als 'gevestigd' en gaat deze van artikel 17-status (niet gevestigd, uitroeien waar mogelijk) naar artikel 19 (gevestigd, beheersen waar mogelijk)? Bij een soort die valt onder art 17 is de rijksoverheid (NVWA) verantwoordelijke voor de opsporing, bij een art 19 soort de provincies (zie ook bijlage).

LNV bepaalt of een soort wordt beschouwd als gevestigd en van art. 17 een art. 19 soort wordt. LNV wil dit doen is samenspraak met de provincies. Overigens kan een provincie ook de wens hebben een artikel 19-soort uit te roeien als deze elders is gevestigd, maar nieuw is in de provincie.

De conclusie van de discussie is dat overgang van art. 17 naar art. 19 per jaar bekeken moet worden. Voor 2019 is het nog te vroeg. Mogelijke knelpunten zijn de capaciteit bij EIS en gedeputeerden die de kosten te hoog vinden.
Belangrijk is de communicatie. De Aziatische hoornaar krijgt veel media-aandacht. Er zullen ook vergelijkingen worden gemaakt met andere soorten van de Unielijst die op termijn niet tegen te houden zijn. Daarom is belangrijk dat t.z.t. goed beschreven wordt wat de redenen zijn voor het besluit van overgang van art. 17 naar art. 19.

Monitoring
De monitoring is op orde. De imkers zijn goed op de hoogte en EIS heeft nauw contact met de imkervereniging (12.000 leden). De meldingen van imkers zijn vaak correct (i.t.t. meldingen van anderen). EIS valideert de meldingen die via waarneming.nl binnen komen. Deze gegevens komen in de NDFF die de provincies kunnen inzien. EIS kan gevalideerde waarnemingen van Aziatische hoornaar meteen doorgeven aan provincies.

Handelingsperspectief
Imkers kunnen de Aziatische hoornaar niet tegenhouden door de vliegopening van de kast te verkleinen, maar kunnen wel de kast verplaatsen. Ongeveer de helft van de kasten wordt gevonden. Werksters vliegen meestal tot 2 km, tot max 5 km. De Aziatische hoornaar kan zonder honingbijen, maar als er honingbijen in de buurt zijn, is dat wel een preferente voedselsoort.

Besluiten
- We bekijken per jaar of de status van de Aziatische hoornaar onder art. 17 blijft vallen of naar art. 19 gaat. Voor 2019 blijft de Aziatische hoornaar onder artikel 17 vallen en proberen we de soort uit te roeien.
- De taakverdeling blijft zoals in 2018: EIS verricht kruispeilingen in opdracht van de NVWA; de NVWA regelt de opsporing van het nest en de provincie is verantwoordelijk voor de bestrijding van het nest.
- EIS stuurt gevalideerde waarnemingen van Aziatische hoornaar meteen naar NVWA en betreffende provincies.
- [redacted] en [redacted] maken samen met de communicatie afdelingen een communicatieboodschap voor de doelgroepen imkers en burgers.

- [redacted] wil, samen met de imkervereniging, andere mogelijkheden dan de nestkast(en) verplaatsen, verkennen en communiceren.
- Vervolgbijeenkomst: december/januari. Daarnaast is er bij een aantal provincies behoefte aan vergelijkbare bijeenkomsten over soorten om zo kennis uit te wisselen.

Bijlage: verschil tussen art. 17 en art. 19

Artikel 17
1: Binnen 3 maanden na kennisgeving aan de Commissie nemen lidstaten uitroeiingsmaatregelen.
2: De gebruikte methoden richten zich op volledig en permanent verwijderen - rekening houden met menselijke gezondheid en milieu - niet-doelsoorten en hun habitats en het besparen van vermijdbare pijn, stress of lijden.

Artikel 19
1: Lidstaat mag besluiten geen uitroeiingsmaatregelen te nemen indien blijkt (robuust wetenschappelijk bewijs) dat:
- de maatregelen technisch niet uitvoerbaar zijn;
- de kosten niet opwegen tegen voordelen;
- er geen uitroeiingsmaatregelen zijn

2: Dit moet gemeld worden aan de Commissie, die kan derogatie weigeren.

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

Provincie Drenthe
t.a.v. [redacted]
Postbus 122
9400 AC Assen
Nederland

NatuurlijkRob
Beltweg 27
5853 EM Siebengewald
06 - [redacted]
[redacted]@yahoo.com
BTW: NL001846461B61
KvK: 74907751

FACTUUR

Datum:	05-06-2026
Factuurnummer:	2026044
Opmerking:	Verplichtingnummer V013224
BTW-nr klant	

Aantal	Omschrijving	Stukprijs	Totaal	Btw
[redacted]	Primair nest Aziatische hoornaars verwijderd. 8-6-2025 Nieuw Buinen https://waarneming.nl/observation/355081961/	[redacted]	[redacted]	21%
	Primair nest Aziatische hoornaars verwijderd 6-7-2025 Amen https://waarneming.nl/observation/361241273/			21%
	Primair nest Aziatische hoornaars verwijderd 15-7-2025 Meppel https://waarneming.nl/observation/363142815/			21%
	Primair nest Aziatische hoornaars verwijderd 23-7-2025 Emmerschans https://waarneming.nl/observation/364632657/			21%
	Secundair nest verwijderen Aziatische hoornaar 1-9-2025 erica https://waarneming.nl/observation/371350997/			21%
	Secundair nest verwijderen Aziatische hoornaar 5-9-2025 Emmen https://waarneming.nl/observation/371706970/			21%
	Secundair nest verwijderen Aziatische hoornaar 10-9-2025 Emmen https://waarneming.nl/observation/372383861/			21%
	Secundair nest verwijderen Aziatische hoornaar en opgespoord 21-9-25 Gieten https://waarneming.nl/observation/373606166/			21%
	Secundair nest verwijderen Aziatische hoornaar 2-10-2025 Hoogeveen https://waarneming.nl/observation/374796346/			21%
	Secundair nest verwijderen Aziatische hoornaar 15-10-2025 Westerbork https://waarneming.nl/observation/376337719/			21%
	Secundair nest verwijderen Aziatische hoornaar 14-11-2025 Hoogeveen https://waarneming.nl/observation/380521769/			21%

Totaal excl btw	€	6.100,00
Btw hoog 21% (€ 6.100,00)	€	1.281,00
Totaal te betalen	€	**7.381,00**

Gelieve te betalen binnen 14 dagen dagen o.v.v. het factuurnummer op rekeningnummer: [redacted]

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

K Art. 5.1 lid 2 sub f

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de bescherming van andere dan in art. 5.1 lid 1 sub c genoemde concurrentiegevoelige bedrijfs- en fabricagegegevens

Memo POHO VTH	provincie Drenthe

Gedeputeerde	Jumelet
Afschrift	
Datum	19 oktober 2021
Poho datum	25 oktober 2021
Opsteller	[redacted] J
Afgestemd met	[redacted] J
Onderwerp	Opkomst en ondergang van de Aziatische hoornaar in Meppel
Doel memo	☐ Ter discussie ☒ Ter informatie
Bijlage	verslag van EIS/Naturalis
Naar GS	nee

Advies/Vraag
Kennis te nemen van het verslag m.b.t. de vondst en het onderzoek naar de Aziatische hoornaar te Meppel in september 2021

Inleiding
De Aziatische hoornaar (een soort grote wesp) is een invasieve exoot die in Nederland bestreden wordt in navolging van het besluit natuurbescherming en de Europese exotenverordening.

Op 30 augustus 2021 werd de eerste waarneming van de Aziatische hoornaar in de provincie Drenthe gemeld, namelijk in een woonwijk te Meppel. Hierop is contact gezocht met het deskundigen team van EIS/Naturalis en opdracht verstrekt om het bijbehorende nest op te sporen. De opsporing is afgestemd met gemeente Meppel en de gemeente heeft enige publiciteit gemaakt om bewoners aan te sporen waarnemingen van hoornaars door te geven. Agrarische Natuur Drenthe heeft medewerking toegezegd om, met behulp van haar drone met warmtecamera, het nest nauwkeurig te lokaliseren.

Alle inspanning ten spijt zijn er na 21 september geen waarnemingen meer gemeld en is het hoornaarnest uiteindelijk niet gevonden. De experts gaan ervan uit dat het nest is afgestorven voordat de jonge koninginnen konden uitvliegen (dit gebeurt doorgaans pas begin oktober). De verwachting is daarom dat de Aziatische hoornaar zich (nog) niet heeft kunnen vestigen in Drenthe.

In 2021 zijn Aziatische hoornaars, buiten Meppel, uitsluitend ten zuiden van de rivier de Rijn aangetroffen. Het dichtstbijzijnde nest in Nederland lag op ca. 150 km afstand (in Eindhoven). In Noord Duitsland komt de Aziatische hoornaar voor in Hamburg en omgeving. Hier bedraagt de minimale afstand tot Drenthe ook zo'n 150 km. Met een gemiddelde uitbreidingssnelheid van 30-70 km per jaar lijkt de kans klein dat de Aziatische hoornaar in 2022 opnieuw opduikt in Drenthe. De NVWA houdt de verdere verspreiding van de soort in Nederland nauwkeurig bij en informeert in IPO verband over de ontwikkelingen.

Argumenten
n.v.t.

Risico's
n.v.t.

Vervolgstappen (aanpak/uitvoering)
In IPO verband wordt gewerkt aan een e-learning module voor veldmedewerkers en vrijwilligers die mee willen werken aan de opsporing van nesten. Naturalis zal vanaf komend seizoen alleen nog op afstand betrokken zijn. Op basis van de ervaringen in de verschillende zuidelijke provincies wordt een draaiboekje uitgewerkt om de monitoring en opsporing van hoornaars op poten te zetten.

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

Partij voor de Dieren
Statenfractie Drenthe

Motie Onderzoek naar hoge bijensterfte in de provincie Drenthe en het treffen van maatregelen

Commented [redacted] @ [redacted] @ [redacted] @ [redacted] graag samen antwoord voorbereiden.

Provinciale Staten van Drenthe, in vergadering bijeen op 3 juli 2024,

constaterende dat:

- Er een dramatische bijensterfte is dit voorjaar in Zuid-West Drenthe. Uit een rondgang onder imkers bleek dat er landelijk een wintersterfte van 25% was geconstateerd, dit ook wilde bijen en andere bestuivers raakt;

- Specifieke data voor wat betreft (wilde en gehouden) bijenpopulaties en andere bestuivers in onze provincie ontbreken momenteel;

- Er werden 35 pesticiden gevonden in de honing, waarvan 11 middelen die dusdanig giftig zijn dat deze in Nederland zijn verboden. Bovendien is ook in sommige van de monsters PFAS aangetroffen, aldus de Bee Foundation. Informatie en data ten aanzien van mogelijke bronnen van (verboden) pesticiden en ontbreken in onze provincie.

Overwegende dat:

- Bestuiving door honingbijen en wilde bestuivers nodig is voor 75% van onze voedselgewassen (groente en fruit) en voor 85% van onze wilde bloemen en planten.
- Niet alleen honingbijen vertonen hoge sterfte, ook wilde bijensoorten en andere bestuivers zoals zweefvliegen staan onder grote druk: van de 360 soorten wilde bijen is inmiddels 55 procent bijna of zelfs volledig uitgestorven. https://www.rijksoverheid.nl/o...;

- De grote sterfte onder bestuivende insecten vormt een grote bedreiging voor onze voedselzekerheid en het voorbestaan van fruit- en groentetelers. Pesticiden in de honing - waarvan nb 11 zeer giftige, verboden middelen - vormen een bedreiging voor de volksgezondheid.

- Het van groot belang is onze gezondheid, onze voedselzekerheid en het voortbestaan van telers veilig te stellen.

- De kosten van initieel onderzoek zijn relatief laag (orde grootte €10.000 tot €30.000) en kunnen worden uitgevoerd in de context van bestaande samenwerkingsverbanden waar de provincie al bij is aangesloten (zoals Nationale Bijenstrategie).

-

Verzoekt het college van Gedeputeerde Staten van Drenthe om:

- In samenwerking met relevante partijen (zoals wetenschappelijke onderzoekers en imkerorganisaties) na te gaan wat de oorzaken zijn van de uitzonderlijke hoge bijensterfte in de provincie Drenthe in de winters van 2022/2023 en 2023/2024.

- Te verkennen wat de mogelijkheden zijn voor het doen van onderzoek naar de sterfte onder wilde bijensoorten en andere bestuivers in de afgelopen winters, alsook de monitoring van populaties van wilde bestuivers aanzienlijk te versterken door aan te sluiten bij bestaande monitoring en initiatieven als de Nationale Bijenstrategie en Beefal;

- Te inventariseren op welke manieren onderzoek gedaan kan worden naar de bronnen van (verboden) pesticiden en PFAS die zijn gevonden in de honing van de bijen;

- Kosten voor initieel onderzoek te bekostigen uit middelen die gereserveerd zijn voor versterking biodiversiteit en aandachtsoorten (Uitvoeringsverordening Subsidie Biodiversiteit);

- Bevindingen terug te koppelen aan PS en daarbij een plan van aanpak te presenteren om de hoge sterfte onder bijen en andere bestuivers zo spoedig als mogelijk terug te dringen.

En gaan over tot de orde van de dag.
Partij voor de Dieren, Siska Peeks

Reactie gedeputeerde:

Voorzitter: U koppelt de afname van bijensterfte aan de afgelopen winters, echter de afname van de soortenrijkdom van insecten is een trend die helaas al langer zichtbaar is. Deze trend is niet specifiek voor Drenthe maar zien we in het landelijk gebied van heel Nederland en zelfs Europa. De belangrijkste oorzaken hiervan zijn bekend. Het gaat om de afname en versnippering van geschikt leefgebied door verstedelijking en landbouw, klimaatverandering maar ook door het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Wij zien dan ook geen aanleiding om specifiek voor

de winters van 2022/2023 en 2023/2024 na te gaan wat de oorzaken waren van de hoge bijensterfte.

Er wordt door verschillende organisaties zoals de Vlinderstichting en Stichting EIS onderzoek gedaan naar insecten die de bovengenoemde oorzaken voor de achteruitgang van bestuivers onderschrijven. Onderzoek naar honingbijen en honing is een erg specifiek onderwerp. Naast bovengenoemde oorzaken wordt bijensterfte onder andere veroorzaakt door varroamijt, verschillende virussen maar ook mogelijke nieuwe bedreigingen, zoals de Aziatische hoornaar of de kastkever. Onderzoek hiernaar wordt uitgevoerd door de Wageningen Universiteit vaak samen met de Nederlandse Bijenhouders Vereniging en Imkerverenigingen.

De afname van zowel wilde bestuivers als de honingbijen is dan ook geen specifiek Drents probleem en we zien daarom geen aanleiding om hier zelf een onderzoek naar te starten. Mochten we gevraagd worden mee te werken en bij te dragen aan een landelijk onderzoek dan beoordelen we dat op basis van het onderzoeksvoorstel.

We voelen ons wel verantwoordelijk om de negatieve trend van bestuivers en andere insecten te stoppen en om te buigen. We hebben ons als provincie om die reden in 2023 aangesloten bij de Nationale bijenstrategie. In lijn met die strategie zetten we ons concreet in voor bestuivers. Dat doen we door het ecologisch maaien van de bermen van onze provinciale wegen, maar ook door samenwerking met gemeenten en waterschappen in het bermberaad. Daarnaast werken we aan de basiskwaliteit natuur, groenblauwe dooradering. Via subsidieregelingen als Agrarisch Natuur- en landschapsbeheer (ANLb) en Streekbeheer werken we samen met agrariërs, overheden en bewoners verder aan beheer en herstel van landschapselementen en andere maatregelen op het boerenland zoals kruidenrijke randen die ook ten goede komen aan bestuivers.

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

BAC Vitaal Platteland

Interprovinciaal Overleg
van, voor en door provincies

op 4 juni 2021
Agendapunt 3a

Datum	24 maart 2021
Portefeuillehouder	[redacted]
Inlichtingen bij	[redacted]
Telefoon	026 [redacted]
Onderwerp	Aziatische hoornaar

Kern van het onderwerp

De verspreiding van de Aziatische hoornaar (een soort op de Europese Unielijst voor invasieve uitheemse soorten) in Nederland zet door. Er is inmiddels sprake van vestiging in Nederland en volledige eliminatie (conform art.17 Exotenverordening) is niet meer mogelijk. Provincies maken daarom samen met LNV een realistische keuze ten aanzien van de bestrijdingsambitie voor de Aziatische hoornaar.

Voorstel/gevraagd besluit:

1. Instemmen met wijziging van bestrijdingsambitie; loslaten van de verplichting van snelle uitroeiing in een vroeg stadium van invasie (art.17) en voortaan inzetten op beheer van wijdverspreide invasieve uitheemse soorten (art.19).
2. Instemmen met het treffen van beheersmaatregelen (art.19) door de individuele provincies met de doelstelling (ambitieniveau) om zoveel als (redelijkerwijs) mogelijk de verdere verspreiding van Aziatische hoornaars in Nederland te voorkomen door opsporing en bestrijding van gevalideerde meldingen.
3. Opdracht te verlenen aan de IPO-werkgroep om in overleg met LNV en de NVWA de strategie verder in concrete maatregelen uit te werken, zodat in seizoen 2021 de opsporing en bestrijding kan worden voortgezet. Daarbij wordt niet alleen aandacht besteed aan de bestrijding maar ook aan monitoring en communicatie, dit met het oog op de publieke opinie.
4. Het besluit van de BAC VP per brief aan LNV voorleggen met het verzoek Brussel in kennis te stellen over de statuswijziging (bijlage 1).

Aanleiding/context

Provincies zijn sinds 2018 verantwoordelijk voor de bestrijding van invasieve exoten, zoals voortvloeiend uit in de Europese verordening:

- Voor soorten die zich nieuw in ons land vestigen, geldt conform artikel 17 van de verordening de verplichting deze uit te roeien.
- Voor soorten die reeds gevestigd zijn, dienen conform artikel 19 waar mogelijk beheermaatregelen getroffen te worden.
-

De Aziatische hoornaar is een nieuwe soort voor ons land die (dus) onder de werking van artikel 17 valt. In de zomer van 2020 is het aantal nesten met Aziatische hoornaars ondanks bestrijding verder gestegen. Niet alle nesten worden gevonden worden waardoor de verspreiding snel gaat. Volledige opsporing en eliminatie is in Nederland net als in de andere Europese landen niet mogelijk gebleken. Er kan dus geconcludeerd worden dat de soort zich in Nederland heeft gevestigd.
Het moment is daarom aangebroken om het ambitieniveau bij te stellen. Dat dient een gezamenlijk besluit van de 12 provincies te zijn dat ter instemming aan LNV moet worden voorgelegd. LNV kan dan een melding in Brussel doen dat de soort in Nederland is gevestigd en dat we voortaan inzetten op beheer.

Praktijk en kosten
Tot dusverre werden nesten opgespoord met inzet van experts van de Stichting EIS. Vanwege het experimentele karakter gebeurde dat nog in opdracht van het Rijk, in casu de NVWA. (De uitgaven hiervoor bedroegen in 2019 € 25.000 en in 2020 € 45.000 (beide ex BTW).
In 2020 is bij de opsporing echter een fysieke grens bereikt omdat EIS niet capaciteit beschikbaar heeft om meer dan 2 à 3 nesten tegelijk op te sporen. De huidige opdracht van de NVWA aan EIS is daarom inmiddels afgelopen.
Provincies zijn daarom nu aan zet om naast de bestrijding van de nesten ook de opsporing ter hand te nemen.

Opties
Bij het bepalen van een beheerstrategie staan een aantal opties open. In bijlage 1 vindt u de nota die provincies en LNV op 11 maart 2021 op ambtelijk niveau hebben besproken. Meerdere bestrijdingsambities zijn daarbij tegen elkaar afgewogen.

- Een aantal provincies had voorkeur voor (volledig) 'loslaten' (optie 2D in bijlage 2);
- Bij andere provincies ging de voorkeur uit naar 'verdere verspreiding voorkomen' (optie 2A) werd genoemd.

De optie 'loslaten' betekent dat alleen bij meldingen van overlast (voor burgers) op concrete locaties wordt overgegaan tot opsporing en bestrijding. Andere partijen dan de provincies worden dan verantwoordelijk voor de bestrijding.
De optie 'verdere verspreiding voorkomen' betekent dat alle gemelde locaties zoveel mogelijk actief worden opgespoord en bestreden door de provincies om verdere verspreiding in Nederland te voorkomen.
Vanuit LNV is benadrukt dat wijziging van status, en daarmee wijziging van de bestrijdingsambitie, om meerdere redenen zorgvuldig dient te gebeuren. Bestrijding kan niet zomaar worden stopgezet. Zorgvuldige overdracht van bestrijdingstaken aan andere partijen vergt tijd en organisatie.

Gelet op het bovenstaande stelt de AACVP voor om 'verdere verspreiding voorkomen' (optie 2A) te volgen en deze strategie verder in een plan van aanpak uit te laten werken door de IPO-werkgroep Natuurwetgeving, in casu de Taakgroep invasieve exoten. Daarbij dient aandacht besteed te worden aan (het organiseren van) de bestrijding, monitoring en evaluatie alsmede de communicatie met stakeholders. Het plan van aanpak voor deze soort kan vervolgens in de AACVP worden vastgesteld. Monitoring en evaluatie is noodzakelijk om in de (nabije) toekomst te bepalen of een nieuwe koerswijziging gewenst is en alsnog voor de optie 'loslaten' (optie 2D) gekozen kan worden.

Consequenties

1. Nieuwe bestrijdingsambitie is om niet langer álle nesten, maar zoveel mogelijk nesten te verwijderen om verdere verspreiding en verdichting van de populatie in Nederland te voorkomen. Daarbij een grotere rol toedichten (organiseren) aan vrijwilligers en gemeenten (combinatie opties 2A en 2D).
2. Een lagere bestrijdingsambitie kan gevoelig liggen bij stakeholders (zoals imkers, natuurliefhebbers, gemeenten en bezorgde burgers) en negatieve media-aandacht krijgen. Afstemming met stakeholders en een goede communicatielijn is van belang om schrikreacties en nieuwe media-aandacht te voorkomen.
3. De keuze voor het treffen van beheersmaatregelen in plaats van uitroeien betekent nog steeds dat er beslag zal worden gelegd op financiële middelen van de provincie. Aangezien de soort steeds verder naar het noorden oprukt dienen alle provincies daarom tijdig middelen te reserveren voor het opsporen en bestrijden.

Vervolgstappen

1. Verzoek indienen bij LNV voor statuswijziging artikel 17 met bevestiging dat alle provincies zich committeren aan de nieuwe bestrijdingsambitie en de uitvoering hiervan vanaf 2021 zorgvuldig en goed zullen organiseren (conceptbrief bijlage 1).
2. Organiseren van de opsporing en bestrijding door de provincies met inzet van EIS en vrijwilligers. De Taakgroep Invasieve Exoten werkt hiervoor een plan van aanpak uit.
3. Communicatie en een zachte landing. Brede voorlichting of communicatie is met het oog op gevoeligheden en de publieke opinie verstandig. Stakeholders zoals imkers, de VNG en partners van de Nationale Bijenstrategie zullen moeten worden geïnformeerd over de gekozen bestrijdingsambitie. Met deze partijen gaan we in overleg om hen mee te nemen in de overwegingen die hebben geleid tot de gekozen doelstelling (ambitieniveau). Draagvlak onder deze partijen is belangrijk. Ook zal voor het bredere publiek samen met LNV een gezamenlijke communicatielijn moeten worden ontwikkeld, omdat een andere bestrijdingsambitie vragen en media-aandacht kan oproepen.
4. Monitoring en evaluatie. Het is wenselijk om te volgen hoe de situatie zich naar de toekomst verder ontwikkelt door monitoring van de verspreiding en dichtheden van Aziatische hoornaars in Nederland en de (ecologische) impact van de Aziatische hoornaars. En door evaluatie van de bestrijding zelf (effectiviteit, kosten, uitvoerbaarheid e.d.). Monitoring en evaluatie is noodzakelijk om over drie jaar te bepalen of een koerswijziging gewenst is en alsnog voor de optie ‘loslaten’ (optie 2D) te kiezen.

Bijlagen

1. Conceptbrief van BAC VP aan LNV met het verzoek de Aziatische hoornaar aan te merken als artikel 19 soort (beheer van wijdverspreide soorten);
2. Opties bestrijdingsambitie Aziatische hoornaar (opgesteld ten behoeve van het overleg tussen provincies en LNV op 11 maart 2021)

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

Bijlage 1. Concept-brief aan LNV

Aan mevrouw drs. C.J. Schouten
Demissionair Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Postbus 20401
2500 EK 'S-GRAVENHAGE
Onderwerp: Wijziging van status en aanpak van de Aziatische hoornaar

Geachte mevrouw Schouten,

Invasieve exoten kunnen een grote negatieve invloed hebben op de inheemse biodiversiteit. Daarom zijn in Europees verband afspraken gemaakt over de aanpak van deze soorten. Deze afspraken hebben hun beslag gekregen in een Europese Verordening. Invasieve exoten die in dat kader worden aangewezen, worden geplaatst op de zogenaamde Unielijst. De provincies zijn sinds 2018 verantwoordelijk voor de bestrijding van invasieve exoten wanneer deze in Nederland worden waargenomen.

Eén van de soorten op deze Unielijst is de Aziatische hoornaar. De Aziatische hoornaar is een nieuwe soort voor ons land die tot nu toe onder de werking van artikel 17 valt. Op grond van artikel 17 van de verordening hebben we voor soorten die zich nieuw in ons land vestigen conform de verplichting deze uit te roeien. Voor soorten die reeds gevestigd zijn, dienen conform artikel 19 -waar mogelijk- beheermaatregelen getroffen te worden.

De provincies hebben sinds de overdracht van verantwoordelijkheden (2018) de bestrijding van de Aziatische hoornaar voortvarend aangepakt.. Evenwel is in de zomer van 2020 (en daarna) gebleken dat het aantal nesten met Aziatische hoornaars ondanks bestrijding verder gestegen en verder stijgt. Niet alle nesten worden gevonden waardoor de soort snel verder verspreidt. Volledige opsporing en eliminatie is in Nederland net -als in de andere Europese landen- niet mogelijk gebleken. Dit wordt ook bevestigd door de NVWA die een rol heeft vervuld bij het opsporen van nesten.

In gezamenlijkheid hebben provincies, uw ambtenaren en de NVWA daarom geconcludeerd dat de soort als in Nederland gevestigd dient te worden beschouwd. Daarom verzoeken wij u hiervan in Brussel melding te maken en daarbij aan te geven dat wij voortaan niet meer naar volledige eliminatie zullen streven maar zullen inzetten op beheermaatregelen. Onze nieuwe ambitie is de aantallen van deze soort te reduceren. Om de opsporingscapaciteit te vergroten willen we daarbij ook vrijwilligers inschakelen, die daarvoor zullen worden opgeleid.

Gelet op de maatschappelijke gevoeligheid van het onderwerp stellen wij tevens voor om een gezamenlijke communicatieboodschap over de gewijzigde status en aanpak op te stellen en deze op ambtelijk niveau af te stemmen.

Hoogachtend,

Directeur IPO,
Pieter Hilhorst

Nota Strategische keuze voor bestrijdingsambitie Aziatische hoornaar

In de zomer van 2020 is het aantal nesten met Aziatische hoornaars verder gestegen. Provincies en LNV samen zullen een strategische keuze moeten maken over de bestrijdingsambitie voor de Aziatische hoornaar en daarbij spelen een aantal overwegingen mee. Hieronder volgt eerst een schets van de feitelijke omstandigheden van het probleem. Daarna komen de handelingsperspectieven aan de orde, waarbij gekeken wordt naar doelstelling (of ambitieniveau) en de bijpassende methode.

Feitelijke omstandigheden

1. Snelheid verspreiding (uitbreiding areaal)
   De verspreiding gaat snel en is nauwelijks tegen te houden. De verspreidingssnelheid lijkt in Nederland af te vlakken door nog onbekende factoren. Ondanks grote inzet op lokaliseren en bestrijden blijven nesten onopgemerkt. Volledige opsporing en eliminatie is in Nederland net als in de andere Europese landen niet mogelijk gebleken. De soort heeft zich gevestigd in Nederland.

2. Dichtheid verspreiding
   Huidige dichtheden zijn zeer laag. Aziatische hoornaar is in Nederland nog steeds een zeldzaamheid. Het is te verwachten dat ook in Nederland de dichtheid zal stijgen. Het is onzeker of de dichtheden zo groot zullen worden als in Spanje en Zuid-Frankrijk, omdat de effecten van klimaat en lokale ecologie zoals mogelijke concurrentie van de inheemse Europese hoornaar niet zijn te voorspellen.

3. Ecologische schade hoornaar ten aanzien van inlandse bijen
   Ecologische schade is niet te berekenen maar wel aannemelijk omdat de Aziatische hoornaar predeert op andere insecten. Schade valt met huidige dichtheden van Aziatische hoornaar nog erg mee. De Aziatische hoornaar is niet bedreigender dan andere inheemse predatoren zoals de Europese hoornaar. Bij hogere dichtheden neemt het effect toe.

4. Schade voor volksgezondheid
   Het effect is vergelijkbaar met andere wespensteken: vooral gevaarlijk bij allergische reactie of bij veel steken tegelijk. Bij hogere dichtheden is meer kans op situaties van waarbij mensen in aanraking komen met deze hoornaars. Overigens hangen zomernesten meestal op enige hoogte, dus overlast hangt vooral af van het gedrag van mensen. Communicatie over afstand houden/niet verstoren is wel nodig.

5. Economische schade (honingbijen)
   De Aziatische hoornaar is een extra bedreiging voor de bijenhouderij. De schade door predatie van honingbijen door Aziatische hoornaar is niet te berekenen, maar in relatie tot andere bedreigingen (biociden, varroa mijt, verlies biodiversiteit) vermoedelijk verwaarloosbaar.

6. Opsporing
   In 2020 is de fysieke grens van de huidige opsporingsmogelijkheden bereikt. Er was onvoldoende capaciteit om alle nesten op te sporen. Doorgaan op de huidige weg (inzet op 100% opsporing door het Rijk met betaalde inzet van alleen EIS Kenniscentrum Insecten) is geen optie, tenzij daar extra middelen voor komen en bij EIS extra menskracht wordt aangenomen. NVWA heeft de opsporing enige jaren op zich genomen om de vestiging te vertragen en daarbij zijn opsporingsmethodes ontwikkeld. NVWA laat nu voorlichtingsmateriaal ontwikkelen en stopt zelf met de opsporing. De verantwoordelijkheid voor de opsporing komt daarmee in 2021 bij de provincies te liggen.

Voorlopige conclusie
Er is inmiddels sprake van populatievorming en vestiging van Aziatische hoornaar in Nederland. De soort kan daarmee als wijdverspreid worden gezien. De (ecologische) schadelijkheid en risico's vallen met de huidige dichtheden mee. Maar voor de toekomst is niet zeker hoe dichtheden zich verder gaan ontwikkelen (situatie Spanje/Zuid Frankrijk) en wat de (ecologische) impact daarvan zal zijn. 100% uitroeiing gaat niet lukken en is (technisch) ook (nog) niet haalbaar.

Handelingsperspectieven: doelstelling en methode
In dit overleg zullen we gezamenlijk een strategische keuze moeten maken over de bestrijdingsambitie voor de Aziatische hoornaar. Er zijn meerdere doelstellingen (of ambitieniveaus) mogelijk met bijpassende methode:

1. Snelle uitroeiing in een vroeg stadium van invasie (artikel 17)
   Volledige uitroeiing en het voorkomen van vestiging is tot nu toe niet gelukt. Het opsporen van zomernesten is met inzet van betaalde krachten kostbaar, er is een tekort aan professionele opsporingscapaciteit en niet alle nesten kunnen worden gevonden. Daarmee lijkt volledige uitroeiing door alle provincies (artikel 17) inmiddels onhoudbaar geworden. Streven naar 100% uitroeiing kan wel geholpen worden door inzet van 'hulptroepen'.

2. Beheer van wijdverspreide invasieve uitheemse soorten (artikel 19). Beheersmaatregelen kunnen op verschillende wijze vorm krijgen afhankelijk van doelstelling (ambitieniveau). Daarbij speelt steeds de vraag wat de gekozen aanpak oplevert en wat de kosten er van zijn:
   A. Verdere verspreiding in Nederland voorkomen. Landelijk aantallen laag houden door alle gemelde locaties actief te bestrijden. Met extra aandacht voor voorjaarsnesten (alert systeem inrichten). Het is de vraag of verdere verspreiding werkelijk kan worden voorkomen, waarschijnlijk zal dit de verdere verspreiding vooral vertragen.
   B. Alleen streven naar volledige eliminatie door 'schone' provincies en de provincies in het grensgebied van invasie (randzones). En zo verdere uitbreiding van het verspreidingsgebied tegen te gaan. Let wel, de Aziatische hoornaars kunnen zich tot 70 kilometer per seizoenstrek verplaatsen.
   C. Extra inzet op natuurgebieden en geïsoleerde locaties. Het probleem hierbij is dat natuurgebieden voor deze soort niet geïsoleerd genoeg zijn. Ook zijn nesten in natuurgebieden zeer moeilijk te vinden en alleen tegen grote inspanningen te lokaliseren. Dit lijkt geen begaanbare weg, tenzij wordt ingezet op bestrijding van voorjaarsnesten in gebouwen in de omgeving van natuurgebieden. En dan zal eerst duidelijk moeten zijn dat er sprake van natuurschade is.
   D. Loslaten. Als er alleen sprake is van overlast (en geen ecologische schade), dan zijn andere partijen dan de provincies verantwoordelijk voor de bestrijding. Dan vindt opsporing en eliminatie alleen plaats bij overlast en meldingen van concrete locaties. Iedere provincie kan hier dan naar eigen inzicht mee omgaan (Belgisch model). Vergelijk aanpak reuzenberenklauw en kreeften.

Vervolg
Na dit overleg zullen een aantal zaken georganiseerd moeten worden. Deze zaken dienen we in ieder geval op te pakken (ongeacht de gekozen bestrijdingsambitie):

Organisatie van opsporing (en bestrijding)
In voorgaande jaren werd na alle gevalideerde meldingen van een individuele hoornaar in de periode april – september menskracht van EIS ingehuurd om ter plekke het nest op te sporen. Dit is niet meer haalbaar. Voorliggende keuzes:
1. Provincies huren zelf EIS in voor professionele ondersteuning van de opsporing. Dit betekent uitbreiding van de opsporingscapaciteit bij EIS, maar kan nog steeds leiden tot capaciteitsproblemen bij meerdere nesten tegelijk.
2. Door 'hulptroepen te organiseren' kunnen stakeholders gaan meehelpen en komt meer capaciteit beschikbaar voor de opsporing. Inzet van stakeholders vergt enige organisatie, goede voorlichting over het opsporen zelf en eventueel ook stimuleringsbeleid door provincies. EIS is gevraagd informatiemateriaal te ontwikkelen voor opsporing door doelgroepen (gemeentelijke groenmedewerkers, bijenhouders, bestrijders/hoveniers, terreinbeheerders, burgers). Wel blijft EIS, in opdracht van de NVWA, actief met het valideren van waarnemingen. Zodat stakeholders na validatie met het informatiemateriaal het nest kunnen opsporen.

Overleg stakeholders en communicatielijn
Stakeholders zoals bijenhouders en de VNG zullen moeten worden geïnformeerd over de gekozen bestrijdingsambitie. Met deze partijen gaan we in overleg om hen mee te nemen in de overwegingen die hebben geleid tot de gekozen doelstelling (ambitieniveau). Draagvlak onder deze partijen is belangrijk. Ook zal voor het bredere publiek een gezamenlijke communicatielijn moeten worden gevolgd, omdat een andere bestrijdingsambitie vragen en media-aandacht kan oproepen.

Monitoring en evaluatie
Het is wenselijk om te volgen hoe de situatie zich naar de toekomst verder ontwikkelt. Het gaat daarbij om monitoring van de verspreiding en dichtheden van Aziatische hoornaars in Nederland en de (ecologische) impact van de Aziatische hoornaars. En evaluatie van de bestrijding (effectiviteit, kosten, uitvoerbaarheid e.d.). Nederland kan daarbij leren van de ervaringen in België. Monitoring is via Waarneming.nl georganiseerd waarbij EIS meldingen valideert. Voor de evaluatie van bestrijding kan worden aangesloten bij de rapportageverplichting die nu al bij de provincies ligt voor alle beheersmaatregelen (van alle Unielijstsoorten).

Procesvoorstel vervolg:
Bij wijziging van de status van de Aziatische hoornaar van artikel 17 naar artikel 19 wordt het volgende proces in gang gezet. De gekozen bestrijdingsambitie wordt door de taakgroep als voorstel aan de AAC VP en BAC VP voorgelegd ter besluitvorming. Indien de BAC VP instemt met de gezamenlijke bestrijdingsambitie onder artikel 19 dan wordt het voorstel aan het ministerie van LNV voorgelegd voor formeel akkoord. Het is dan aan LNV om vervolgens Brussel in kennis te stellen over de statuswijziging van artikel 17 naar artikel 19.

Aziatische hoornaar nesten - Seizoen 2024 - Nederland per Provincie

Provincie	Aantal nesten			Succes%	Type nest			Nest dichtheid	
	Verwijderd	Niet Verwijderd	Totaal		Embryo	Primair	Secundair	per km2 (land)	Rangorde per km2
Noord-Brabant	517	217	**734**	70%	120	143	471	0.15	2
Zeeland	431	39	**470**	92%	132	89	249	0.26	1
Limburg	244	42	**286**	85%	42	49	195	0.13	3
Gelderland	137	24	**161**	85%	19	25	117	0.03	6
Zuid-Holland	40	90	**130**	31%	17	20	93	0.05	5
Utrecht	72	16	**88**	82%	12	20	56	0.06	4
Overijssel	57	3	**60**	95%	4	22	34	0.02	7
Noord-Holland	33	2	**35**	94%	5	4	26	0.01	9
Flevoland	21	4	**25**	84%	1		24	0.02	8
Drenthe	24		**24**	100%	3	4	17	0.01	10
Groningen	12	2	**14**	86%		1	13	0.01	11
Friesland	6		**6**	100%	1	3	2	0.00	12
Grand Total	**1,594**	**439**	**2,033**	**78%**	**356**	**380**	**1297**	**0.06**	

Bronnen: [redacted] Natuurlijk Rob, waarneming.nl, Zeeland [redacted] taskforce

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

Beste mensen,

Bij deze de agenda voor 7 september. We hebben drie collega's van LNV te gast. Daar zullen we kennis mee maken en zij stellen ieder een agendapunt aan de orde waar wij ook vragen over kunnen stellen. Daarna zullen zij het overleg weer verlaten.

1. Kennismaking met collega's van LNV
2. Invasieve exoten en het transitiefonds, [redacted] (LNV)
   (wat hebben de provincies nu aangevraagd, welke kansen liggen er voor financiering)
   [redacted] heeft geïnventariseerd in hoeverre exotenbestrijding is opgenomen in de provinciale PLGs. Wisselt sterk per provincie, soms algemeen, soms specifieke soorten. [redacted] heeft een terugkoppeling gegeven naar de provincies, zodat in de definitieve plannen nog aanpassingen kunnen worden gedaan. De tekst van NH wordt gedeeld ter informatie en inspiratie. (over geld/budget is nog veel onduidelijk).

3. Handelingskader grond, [redacted] (LNV)

   (hoe gaat LNV nu verder)

   NVWA kan niet actief handhaven. Er zijn wel praktische vragen over de handhaving. LNV plant een overleg met [redacted] om e.e.a. te verhelderen en vragen van provincies te beantwoorden.

4. Stand van zaken soorten:

   a. uitheemse rivierkreeften, [redacted] (LNV)
   [redacted]
   b. Aziatische hoornaar, [redacted] en [redacted]
   Boven de rivieren bleef het dit jaar redelijk stil, maar onder de rivieren blijft het aantal nesten toenemen. Overijssel heeft aan alle imkerverenigingen koninginnenvallen verstrekt, met als gevolg dat ook in Drenthe en Friesland hierom gevraagd wordt. Opm van [redacted] Het wegvangen van koninginnen vergroot de overlevingskans van overgebleven koninginnen, dus het netto resultaat valt mogelijk tegen. [redacted] werkt aan een notitie die we in het volgende overleg (begin december) kunnen bespreken. (er komt geen e-learning meer omdat er al genoeg beschikbaar is. Hehe!).
   c. Rosse stekelstaart, [redacted]
   [redacted]
   d. Wasbeer, [redacted]

e. Wasbeerhond, [redacted]

1. Uitbesteding rapportage aan Bij12 en traject richting LNV, [redacted]

Exoten komt terug in het regulier bestuurlijk overleg tussen provincies en minister. Hiervoor willen we een ambitiedocument opstellen waarvan een eerste concept als vergaderstuk is toegevoegd. BIJ12 kan eventueel ondersteunen bij de financiele rapportage.

2. Aanpak en inhoud ambitiedocument, [redacted] (bijlage wordt nagezonden)

Wordt verder uitgewerkt in een deelgroepje.

3. Communicatie, [redacted] en [redacted] (naar volgende vergadering)
4. Rondvraag

Er zijn blijkbaar grote verschillen tussen provincies als het gaat om formatie voor exotenbeleid. [redacted] maakt een overzicht.

Ik hoop op een inspirerende bijeenkomst, tot donderdag,

[redacted]

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

T

Valt buiten reikwijdte van het verzoek

Offerte

Postbus 9517
2300 RA Leiden
Nederland
bezoekadres
Naturalis
Darwinweg 2-4
Leiden
071 751 93 14
eis@naturalis.nl
www.eis-nederland.nl

Provincie **Drenthe**
Tav. [redacted]

Datum	31 augustus 2021
Onderwerp	Opsporen nest Aziatische hoornaar
Projectnummer	EIS-2021-106
Aanvrager	Provincie Drenthe
Geldigheidsduur	1 maand
Contactgegevens	[redacted]@naturalis.nl)

Inleiding

De Aziatische hoornaar *Vespa velutina* komt van oorsprong in Azië voor, maar werd in 2004 per ongeluk geïntroduceerd in Frankrijk. Sinds die tijd heeft de soort zich sterk uitgebreid in West-Europa. In 2017 werd de soort bij Dreischor (Zeeland) gevonden. Dit was de eerste vondst in Nederland. Sindsdien heeft de soort zich verder over ons land verspreid, met name in 2020, toen Veenendaal bereikt werd.

Bij vondsten van de Aziatische hoornaar in de periode 2017 – 2020 heeft EIS Kenniscentrum Insecten [verder: EIS] in opdracht van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit [verder: NVWA] de opsporing van nesten van de Aziatische hoornaar gecoördineerd. De verantwoordelijkheid van de opsporing en bestrijding is sinds enige tijd overgedragen aan de individuele provincies. Signalering van de soort blijft een verantwoordelijkheid van de NVWA, die daarvoor EIS ingehuurd heeft voor de praktische werkzaamheden.

Doel

Het per nest vaststellen van een zo klein mogelijk zoekgebied voor het nest van de Aziatische hoornaar in maximaal drie gevallen en het helpen van overheden in de bestrijding en in de publieksvoorlichting in deze gevallen. In de helft van de gevallen is het nest vanaf de grond onzichtbaar en is de inzet van een drone met warmtecamera's noodzakelijk om het nest alsnog te vinden. Deze drone-inzet maakt geen deel uit van deze offerte.
Het opsporen van nesten van positieve gevallen vindt plaats in de periode 1 augustus – 15 oktober 2021. Daarna heeft het weinig zin meer om de nesten op te sporen, omdat ze toch binnen korte tijd uitgestorven zullen zijn.

Uitvoering

Start werkzaamheden
De werkzaamheden starten na een bevestigde positieve melding van een werkster van de Aziatische hoornaar. Meldingen worden door EIS in opdracht van de NVWA gemonitord en gevalideerd. Positieve worden gemeld aan zowel de NVWA als de betrokken provincie. Na opdracht van de provincie starten de werkzaamheden in het veld.

Opsporen nesten
Eerst wordt de situatie ter plaatse en in de ruime omgeving in kaart gebracht worden. Imkers ter plaatse worden waar mogelijk geïnformeerd en bezocht. Op een latere dag worden kruispeilingen van nestvluchten van hoornaars verricht door ten minste 2 medewerkers. Dit wordt zo nodig herhaald. Aanvullend worden visuele inspecties verricht en later in het seizoen fruitvallen uitgezet. Als het nest na 3 bezoeken niet gevonden is, wordt een zo nauwkeurig mogelijk zoekgebied voor de inzet van drones vastgesteld. Wanneer de provincie besluit tot het inzetten van drones met warmtecamera's [geen onderdeel van deze offerte], zal één medewerker van EIS ter plaatse aanwezig zijn voor hand- en spandiensten.

De projectleiders izijn [redacted] en [redacted] De coordinatie van de werkzaamheden in het is in de handen van [redacted] Voor veldwerk zijn ook [redacted], [redacted], [redacted] en [redacted] inzetbaar . Alle genoemde personen hebben al drie jaar ervaring met de opsporing van de Aziatische hoornaar. Afhankelijk van de timing van de werkzaamheden en de vakantie van de medewerkers zullen ook andere bureaumedewerkers ingeschakeld kunnen worden.

Begroting

Dagprijs 891 euro
Reiskosten 0,30 euro / km.
De reiskosten zijn een schatting, gebaseerd op locaties ten noorden van de grote rivieren en uitgaande van individueel vervoer per auto vanwege Covid.

Verkenning positieve melding ter plaatse (1 persoon per nest)	[redacted] K	€ [redacted]
Kruispeiling (2 personen per nest)		€
Reiskosten		€ K
Totaal (excl. BTW)		**€ 6.552**
BTW		€ 1.379
Totaal (incl. BTW)		**€ 7.928**

Betaling: na voltooien veldwerkzaamheden.

Contactpersonen EIS

[redacted] J
Postbus 9517
2300 RA Leiden
[redacted] J @naturalis.nl
06- [redacted] J

[redacted] J
Postbus 9517
2300 RA Leiden
[redacted] J @naturalis.nl
06- [redacted] J

Gegevens facturerende organisatie	
Naam organisatie	Stichting European Invertebrate Survey Nederland / EIS Kenniscentrum Insecten
KvK nummer	41166048
KvK vestigingsnummer	803648376
BTW nummer	NL8036.48.376.B01
Naam rekeninghouder	European Invertebrate Survey – Nederland
IBAN	[redacted]
BIC code	ABNANL2a
Factuur adres	Postbus 9517
Postcode	2300 RA
Plaats	Leiden
Contactpersoon	[redacted]
Telefoon nummer	06-[redacted]
Email adres	[redacted]@naturalis.nl

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

K Art. 5.1 lid 2 sub f

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de bescherming van andere dan in art. 5.1 lid 1 sub c genoemde concurrentiegevoelige bedrijfs- en fabricagegegevens

Aziatische hoornaar Meppel

[redacted]

Inleiding

Op 30 augustus trof [redacted] een Aziatische hoornaar aan op haar fruitmand die ze speciaal voor vlinders en andere insecten in haar tuin had staan. Ze maakte een foto (fig. 1) en daardoor was het geen enkel probleem om bewijs te verkrijgen van de eerste Aziatische hoornaar voor de provincie Drenthe. Bovendien was dit de noordelijkste Nederlandse waarneming ooit. Juist deze noordelijke ligging, 80 km noordelijker dan de vondst in Veenendaal wat tot dan toe de noordelijkste was, was voor EIS reden om met extra inzet te proberen om het nest op te sporen.

Figuur 1: de eerste foto van de Aziatische hoornaar te Meppel (fotograaf: [redacted]

Zoektocht

Sinds 2021 ligt de verantwoordelijkheid voor het opsporen van de nesten van Aziatische hoornaar bij de provincies. Voorheen was dat via de landelijke overheid. Door deze verandering moest er een offerte door EIS worden verstuurd naar de provincie Drenthe. Het proces van het gunnen van deze opdracht duurt lang. Er was echter haast geboden want vanaf oktober vliegen de koninginnen uit het nest, en die kunnen dan de rest van de regio koloniseren. Daarom is met toezegging van [redacted] nog voordat de offerte gegund was een bezoek gebracht aan de tuin van [redacted] Dat was erg succesvol want er konden op 1 september meteen een grote hoeveelheid Aziatische hoornaars worden waargenomen, die allen op het fruit afkwamen. De hoornaars kwamen uit het westen en bij het wegvliegen kon door mij meerdere malen de precieze vliegrichting worden bepaald (fig. 2).

Het lukte die dag echter niet om nog een tweede vliegrichting te bepalen. Die tweede vlieglijn is nodig omdat de kruising van de lijnen een indicatie geeft van waar het nest hangt. Bij het fruit van [redacted] liepen de aantallen hoornaars de dagen erna iets terug, maar daarna kwamen er weer meer exemplaren. Op 9 september kregen we via de invoerfunctie van Waarneming.nl een waarneming binnen van een zeer welkome nieuwe plek in de [redacted] te Meppel. Bij de twee bijenkasten van [redacted] waren een aantal Aziatische hoornaars op de bijen af gekomen en ook [redacted] had er een foto van gemaakt. Vlak voor de gunning van de opdracht, op 15 september zijn de twee medewerkers van EIS bij [redacted] kunnen kijken, waarbij ook [redacted] aanwezig was. Er werden toen twee Aziatische hoornaars inderdaad waargenomen, maar helaas was hun jacht niet succesvol, waardoor er wéér geen tweede vlieglijn kon worden gevonden. Gelukkig konden we [redacted] instrueren hoe de zichtlijn op te sporen en een paar dagen later resulteerde dat toch in de door ons zo gewilde tweede vlieglijn. Hierdoor kon een zoekgebied worden ingetekend op de kaart (fig. 2), maar dit gebied was helaas nog erg groot, en het nest kon er niet direct worden gevonden. Er moest

dus met man en macht worden geprobeerd om het zoekgebied kleiner te krijgen door meer observaties te doen.

In de dagen erna werden er – tegen alle verwachtingen in – steeds minder Aziatische hoornaars waargenomen, zowel door de vrijwilligers als door de medewerkers van EIS. De laatste waarneming van Aziatische hoornaar kwam van de tuin van [redacted] op 21 september. Sindsdien zijn er nog tweetallen van ervaren EIS-medewerkers grondig gaan zoeken op 21 en 28 september en voor een laatste maal in eigen tijd op 4 oktober. Hierbij werden geen Aziatische hoornaars aangetroffen ondanks dat de omstandigheden ideaal zouden moeten zijn om ze te vinden (in het zuiden van Nederland en in Vlaanderen werden ze in die tijd volop waargenomen). Ook de vrijwilligers hebben niets meer aangetroffen (inclusief de enthousiaste nieuwe vrijwilligers [redacted] en [redacted]

Conclusies

Het is in Nederland nog nooit eerder voorgekomen dat Aziatische hoornaars verdwenen in de goede periode op een plek waar duidelijk een nest moet hebben gezeten. Dit doet vermoeden dat er iets is gebeurd met het nest waardoor de koningin het niet heeft overleefd. De meest plausibele verklaringen zijn een natuurlijke uitschakeling van het nest, of dat het kapot gegaan tijdens menselijke activiteiten. In de week van 6 september zijn er bomen gekapt aan de Reggersweg ten behoeve van een fietspad. Dat viel ongeveer in het zoekgebied en het zou kunnen dat het nest daar heeft gehangen. Navraag leerde ons echter dat men niets heeft gemerkt van een nest en dat men er daar van overtuigd was dat ze het zouden hebben gemerkt als deze in één van de bomen had gehangen. Het zou echter kunnen dat een vallende tak het nest heeft geraakt waarbij deze ver weg is gerold, waardoor de werklieden er geen last van hebben gehad. Toch is wellicht een natuurlijke eliminatie waarschijnlijker. Het nest zou tijdens de forse wind van half september (pers med. bewoners [redacted] uit de boom kunnen zijn gewaaid. Indien het dan in het water zou zijn gevallen merkt niemand er iets van). Verder zou de koningin door een ziekte of schimmel kunnen zijn geveld. Verder actief zoeken naar het nest dient ons inziens geen redelijk doel, want zelfs als het nest toch niet onschadelijk zou zijn, zijn de koninginnen daar inmiddels ook van uitgevlogen. Wij hebben een lokaal netwerk van vrijwilligers opgebouwd om te monitoren of er onverwachts toch nog iets gebeurt. Soms wordt het nest visueel gevonden na het vallen van de bladeren. Voor dergelijke gevallen zijn wij uiteraard nog beschikbaar voor ondersteuning.

Figuur 2 De rode pijlen zijn de vluchtlijnen. De noordelijke pijl bestaat echter maar uit een enkele vlucht, dus heeft wat meer onzekerheid. De oranje pijlen geven de spreiding aan. In het rood het zoekgebied wat ik het meest waarschijnlijk acht, met in het groen de potentiële nestbomen

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

Aziatische hoornaar Meppel

[redacted]

Inleiding

Op 30 augustus trof [redacted] een Aziatische hoornaar aan op haar fruitmand die ze speciaal voor vlinders en andere insecten in haar tuin had staan. Ze maakte een foto (fig. 1) en daardoor was het geen enkel probleem om bewijs te verkrijgen van de eerste Aziatische hoornaar voor de provincie Drenthe. Bovendien was dit de noordelijkste Nederlandse waarneming ooit. Juist deze noordelijke ligging, 80 km noordelijker dan de vondst in Veenendaal wat tot dan toe de noordelijkste was, was voor EIS reden om met extra inzet te proberen om het nest op te sporen.

Figuur 1: de eerste foto van de Aziatische hoornaar te Meppel (fotograaf: [redacted])

Zoektocht

Sinds 2021 ligt de verantwoordelijkheid voor het opsporen van de nesten van Aziatische hoornaar bij de provincies. Voorheen was dat via de landelijke overheid. Door deze verandering moest er een offerte door EIS worden verstuurd naar de provincie Drenthe. Het proces van het gunnen van deze opdracht duurt lang. Er was echter haast geboden want vanaf oktober vliegen de koninginnen uit het nest, en die kunnen dan de rest van de regio koloniseren. Daarom is met toezegging van [redacted] nog voordat de offerte gegund was een bezoek gebracht aan de tuin van [redacted] Dat was erg succesvol want er konden op 1 september meteen een grote hoeveelheid Aziatische hoornaars worden waargenomen, die allen op het fruit afkwamen. De hoornaars kwamen uit het westen en bij het wegvliegen kon door mij meerdere malen de precieze vliegrichting worden bepaald (fig. 2).

Het lukte die dag echter niet om nog een tweede vliegrichting te bepalen. Die tweede vlieglijn is nodig omdat de kruising van de lijnen een indicatie geeft van waar het nest hangt. Bij het fruit van [redacted] liepen de aantallen hoornaars de dagen erna iets terug, maar daarna kwamen er weer meer exemplaren. Op 9 september kregen we via de invoerfunctie van Waarneming.nl een waarneming binnen van een zeer welkome nieuwe plek in de [redacted] te Meppel. Bij de twee bijenkasten van [redacted] waren een aantal Aziatische hoornaars op de bijen af gekomen en ook [redacted] had er een foto van gemaakt. Vlak voor de gunning van de opdracht, op 15 september zijn de twee medewerkers van EIS bij [redacted] kunnen kijken, waarbij ook [redacted] aanwezig was. Er werden toen twee Aziatische hoornaars inderdaad waargenomen, maar helaas was hun jacht niet succesvol, waardoor er wéér geen tweede vlieglijn kon worden gevonden. Gelukkig konden we [redacted] instrueren hoe de zichtlijn op te sporen en een paar dagen later resulteerde dat toch in de door ons zo gewilde tweede vlieglijn. Hierdoor kon een zoekgebied worden ingetekend op de kaart (fig. 2), maar dit

gebied was helaas nog erg groot, en het nest kon er niet direct worden gevonden. Er moest dus met man en macht worden geprobeerd om het zoekgebied kleiner te krijgen door meer observaties te doen.

In de dagen erna werden er – tegen alle verwachtingen in – steeds minder Aziatische hoornaars waargenomen, zowel door de vrijwilligers als door de medewerkers van EIS. De laatste waarneming van Aziatische hoornaar kwam van de tuin van [redacted] op 21 september. Sindsdien zijn er nog tweetallen van ervaren EIS-medewerkers grondig gaan zoeken op 21 en 28 september en voor een laatste maal in eigen tijd op 4 oktober. Hierbij werden geen Aziatische hoornaars aangetroffen ondanks dat de omstandigheden ideaal zouden moeten zijn om ze te vinden (in het zuiden van Nederland en in Vlaanderen werden ze in die tijd volop waargenomen). Ook de vrijwilligers hebben niets meer aangetroffen (inclusief de enthousiaste nieuwe vrijwilligers [redacted] en [redacted]

Conclusies

Het is in Nederland nog nooit eerder voorgekomen dat Aziatische hoornaars verdwenen in de goede periode op een plek waar duidelijk een nest moet hebben gezeten. Dit doet vermoeden dat er iets is gebeurd met het nest waardoor de koningin het niet heeft overleefd. De meest plausibele verklaringen zijn een natuurlijke uitschakeling van het nest, of dat het kapot gegaan tijdens menselijke activiteiten. In de week van 6 september zijn er bomen gekapt aan de Reggersweg ten behoeve van een fietspad. Dat viel ongeveer in het zoekgebied en het zou kunnen dat het nest daar heeft gehangen. Navraag leerde ons echter dat men niets heeft gemerkt van een nest en dat men er daar van overtuigd was dat ze het zouden hebben gemerkt als deze in één van de bomen had gehangen. Het zou echter kunnen dat een vallende tak het nest heeft geraakt waarbij deze ver weg is gerold, waardoor de werklieden er geen last van hebben gehad. Toch is wellicht een natuurlijke eliminatie waarschijnlijker. Het nest zou tijdens de forse wind van half september (pers med. bewoners [redacted] uit de boom kunnen zijn gewaaid. Indien het dan in het water zou zijn gevallen merkt niemand er iets van). Verder zou de koningin door een ziekte of schimmel kunnen zijn geveld. Verder actief zoeken naar het nest dient ons inziens geen redelijk doel, want zelfs als het nest toch niet onschadelijk zou zijn, zijn de koninginnen daar inmiddels ook van uitgevlogen. Wij hebben een lokaal netwerk van vrijwilligers opgebouwd om te monitoren of er onverwachts toch nog iets gebeurt. Soms wordt het nest visueel gevonden na het vallen van de bladeren. Voor dergelijke gevallen zijn wij uiteraard nog beschikbaar voor ondersteuning.

Figuur 2 De rode pijlen zijn de vluchtlijnen. De noordelijke pijl bestaat echter maar uit een enkele vlucht, dus heeft wat meer onzekerheid. De oranje pijlen geven de spreiding aan. In het rood het zoekgebied wat ik het meest waarschijnlijk acht, met in het groen de potentiële nestbomen

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

Aziatische hoornaar: opmars in 2020

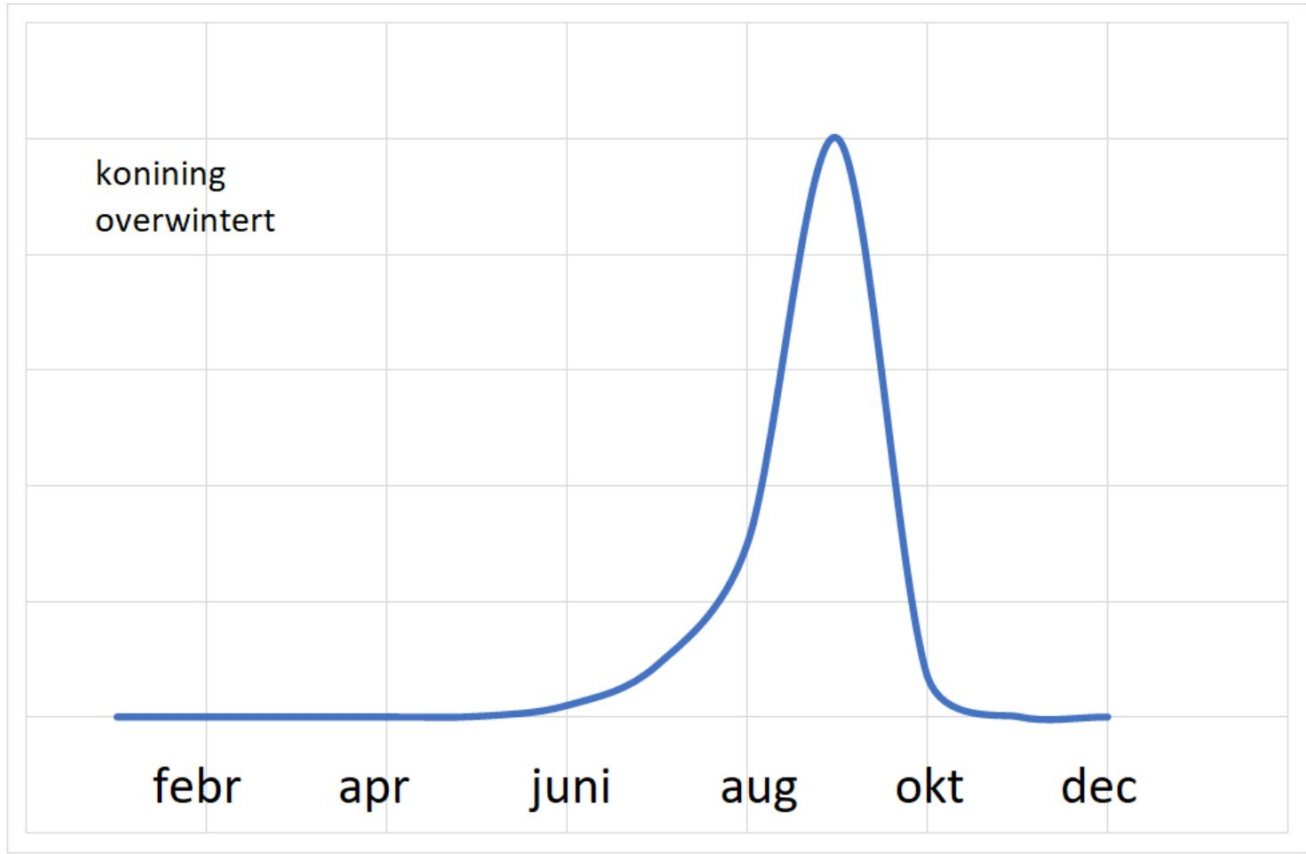
EIS Kenniscentrum Insecten

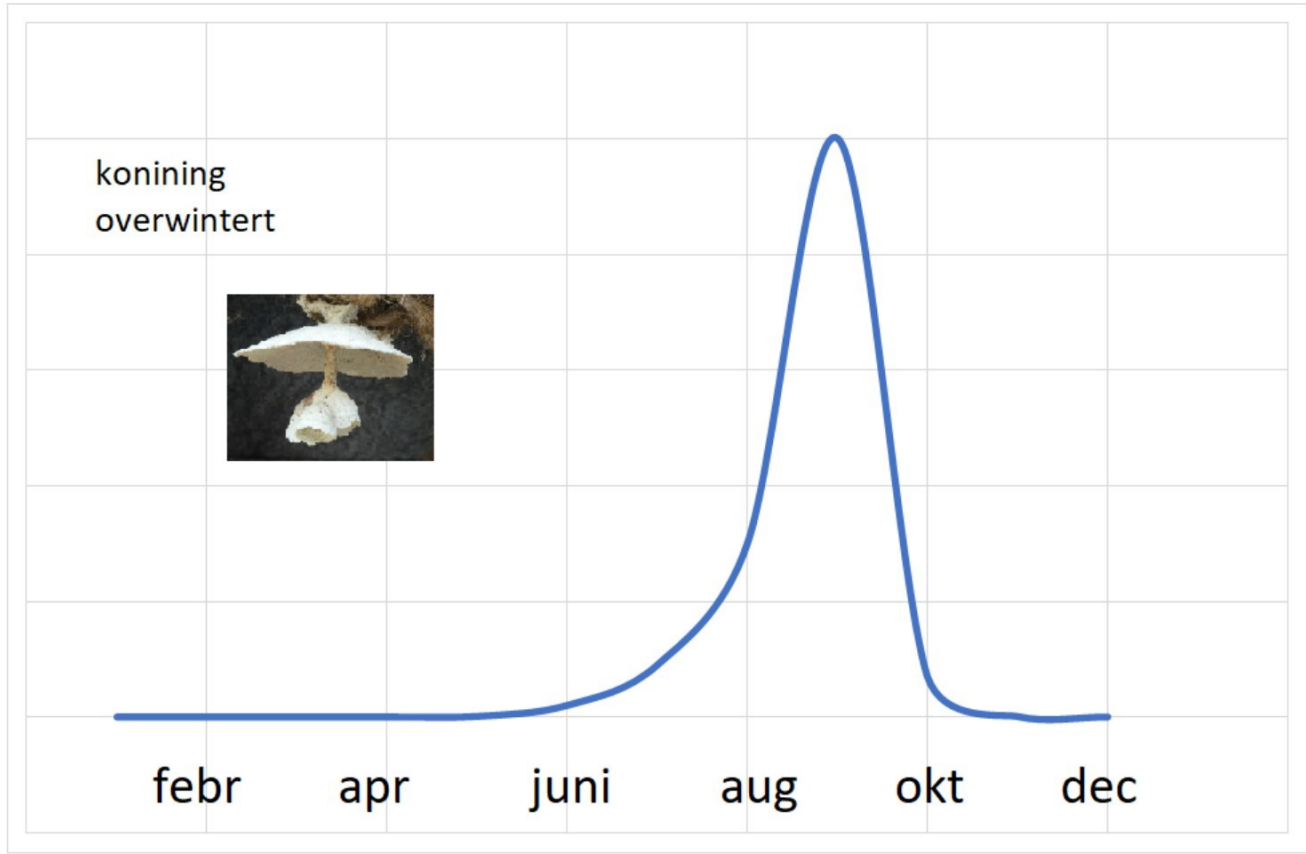
Een hoornaarjaar

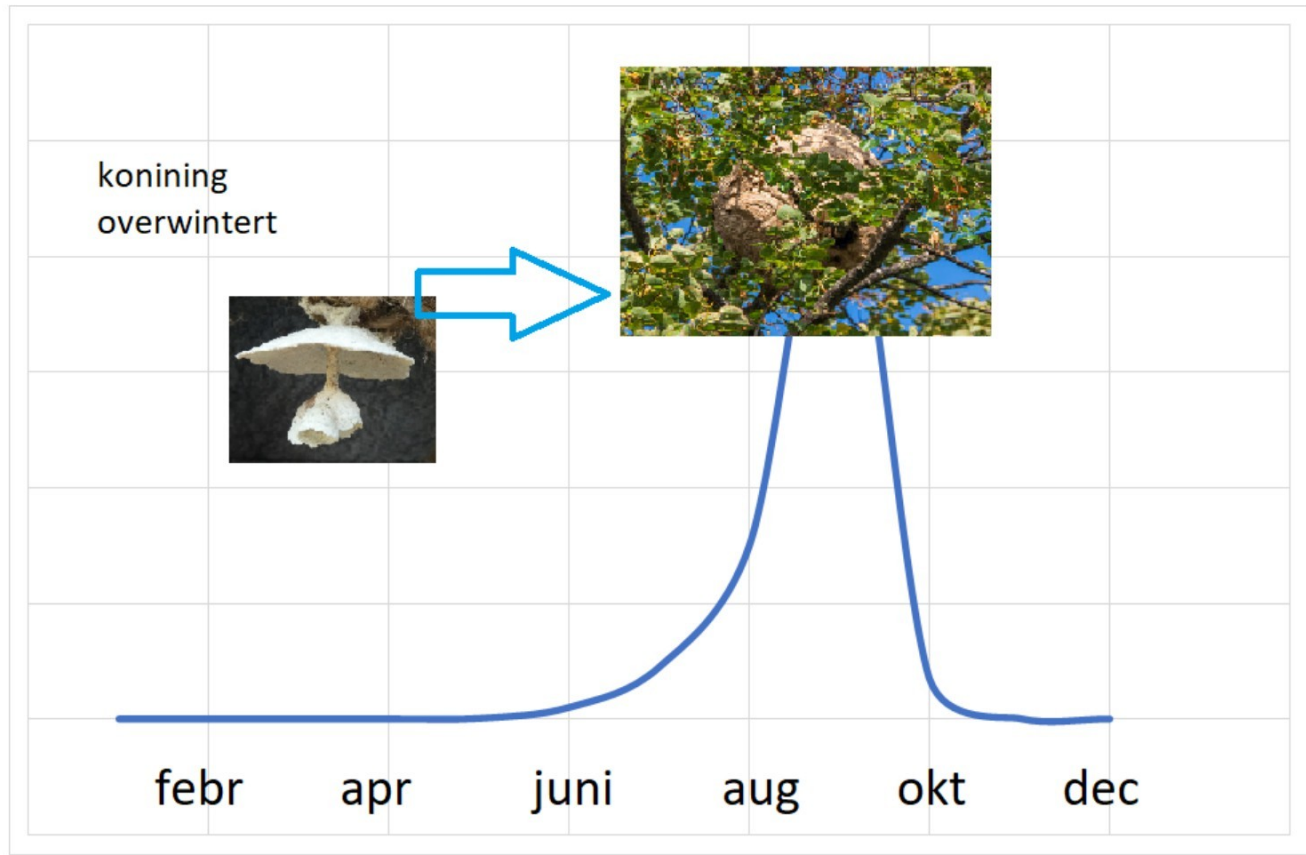

Een hoornaarjaar

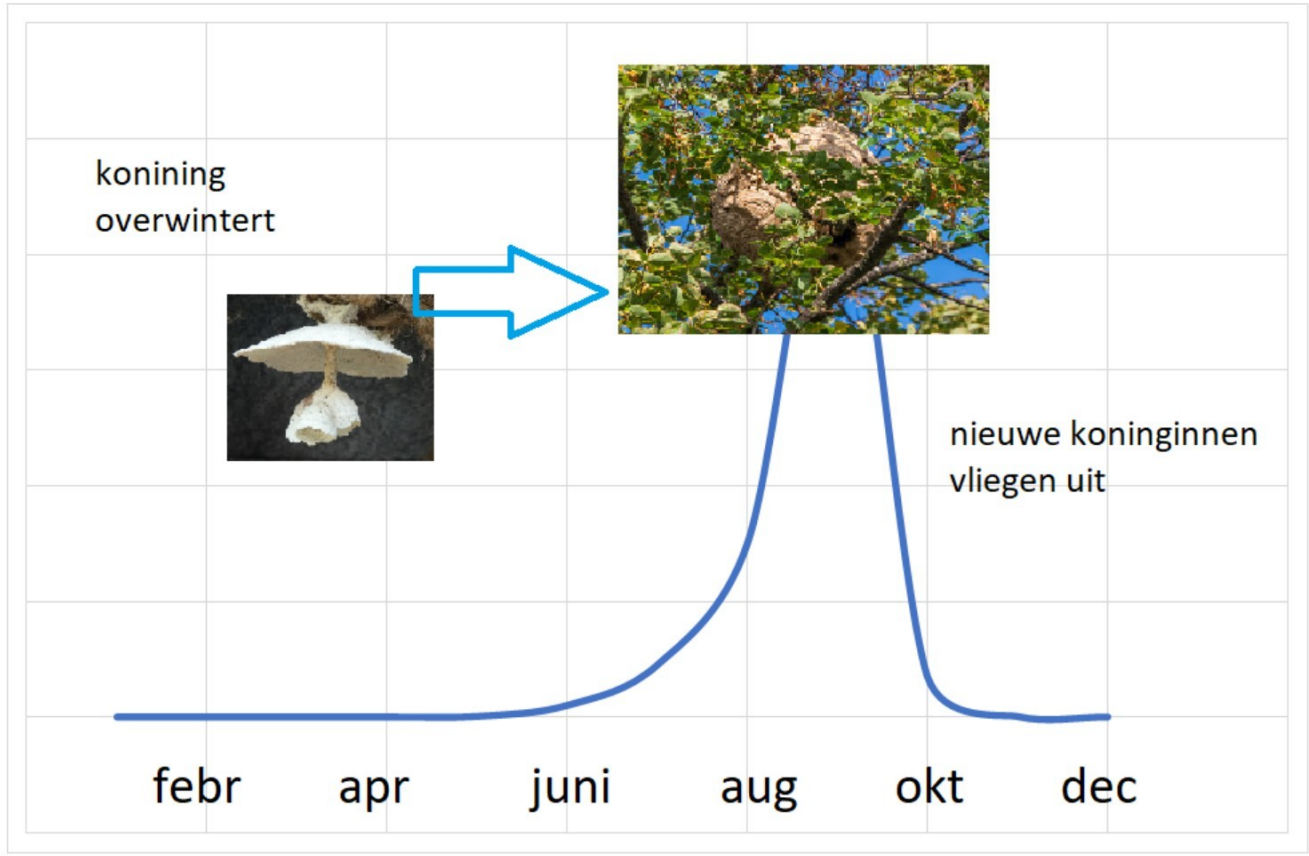
Een hoornaarjaar

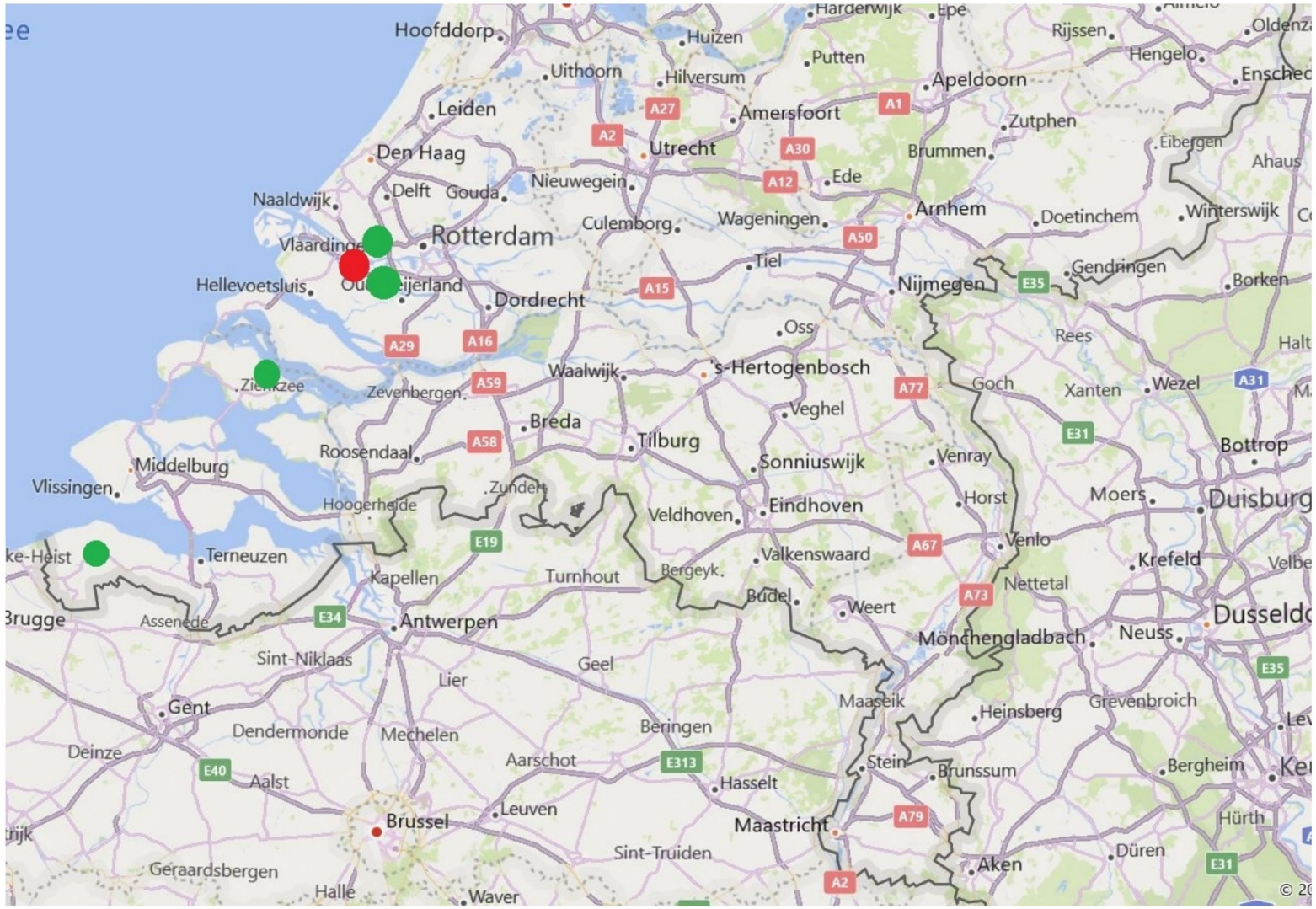

kenniscentrum insecten EIS en andere ongewervelden

Een hoornaarjaar

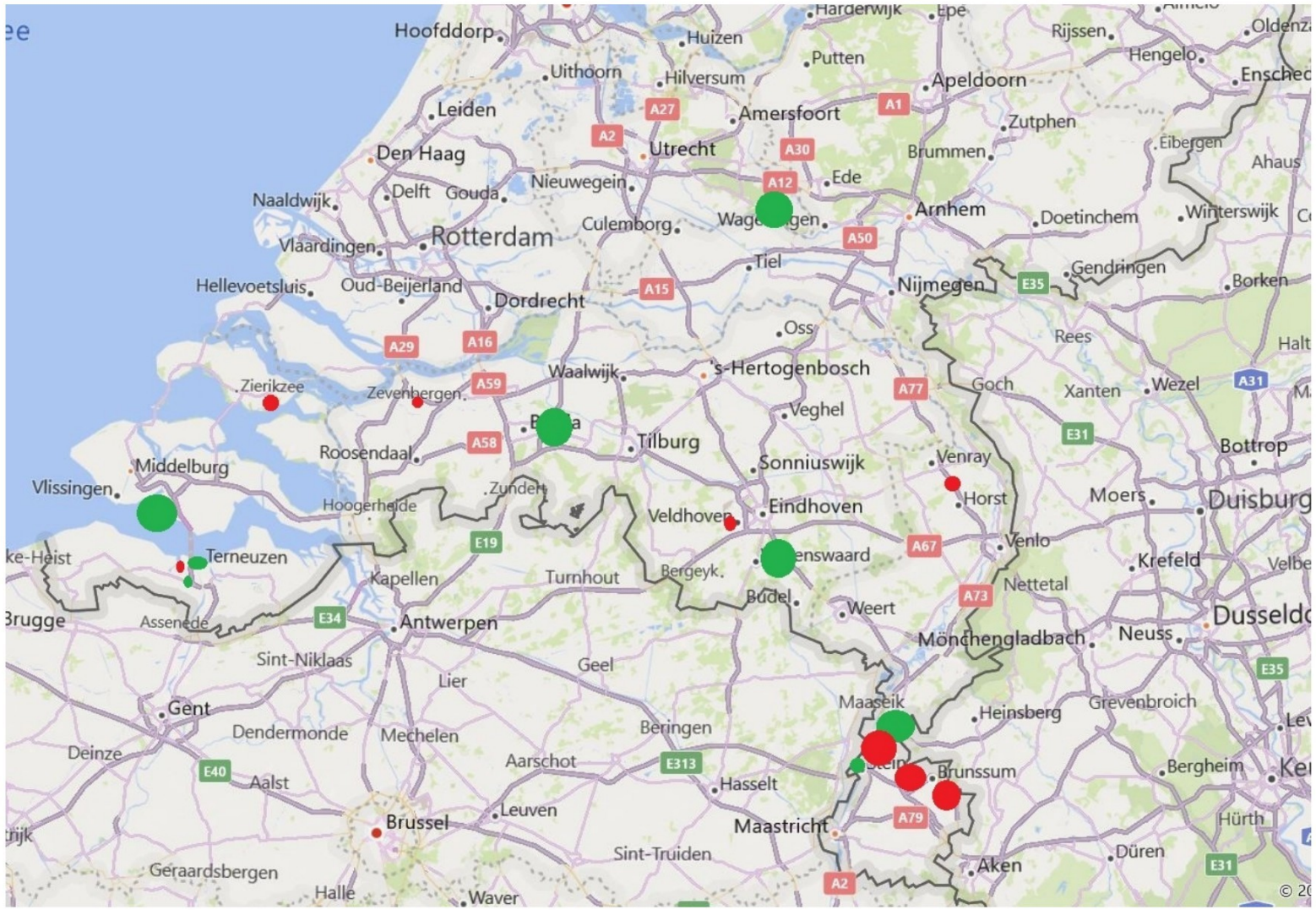
Startpunt januari 2020

- nest, bestreden
- nest, niet bestreden
- losse vondst

kenniscentrum insecten en andere ongewerveldenen EIS

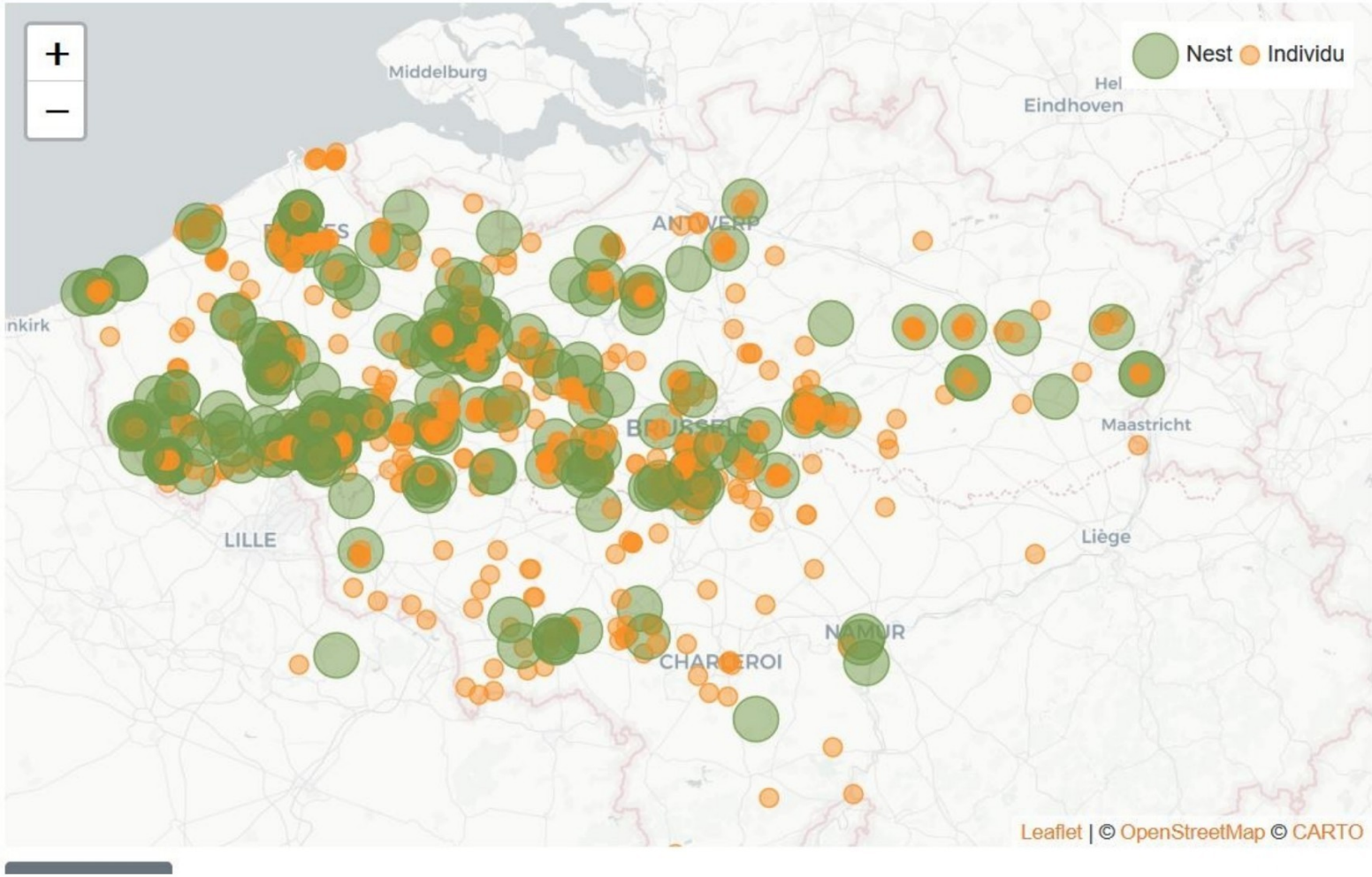
Dozijn nesten in 2020

- nest, bestreden
- nest, niet bestreden
- losse vondst

kenniscentrum insecten en andere ongewerveldenen
EIS

Verspreiding in België (vespa-watch.be)

kenniscentrum insecten EIS en andere ongewervelden

Opsporing

- Meldingen via waarneming.nl en email

Opsporing

- Meldingen via waarneming.nl en email
- Netwerk van lokale deskundigen optuigen (imkers, veldbiologen, buitenwerkers gemeente)

Opsporing

- Meldingen via waarneming.nl en email
- Netwerk van lokale deskundigen optuigen (imkers, veldbiologen, buitenwerkers gemeente)
- Kruispeilingen
- AI dan niet met

  hulp van drone

Probleem: nest vaak onzichtbaar van de grond

… en dan de

Nieuw in 2020

- Vondsten van voorjaarsnesten

Nieuw in 2020

- Vondsten van voorjaarsnesten
- Vondsten van meerdere nesten op 1 locatie

Nieuw in 2020

- Vondsten van voorjaarsnesten
- Vondsten van meerdere nesten op 1 locatie
- Vondst van een zomernest aan een gevel (Breda)

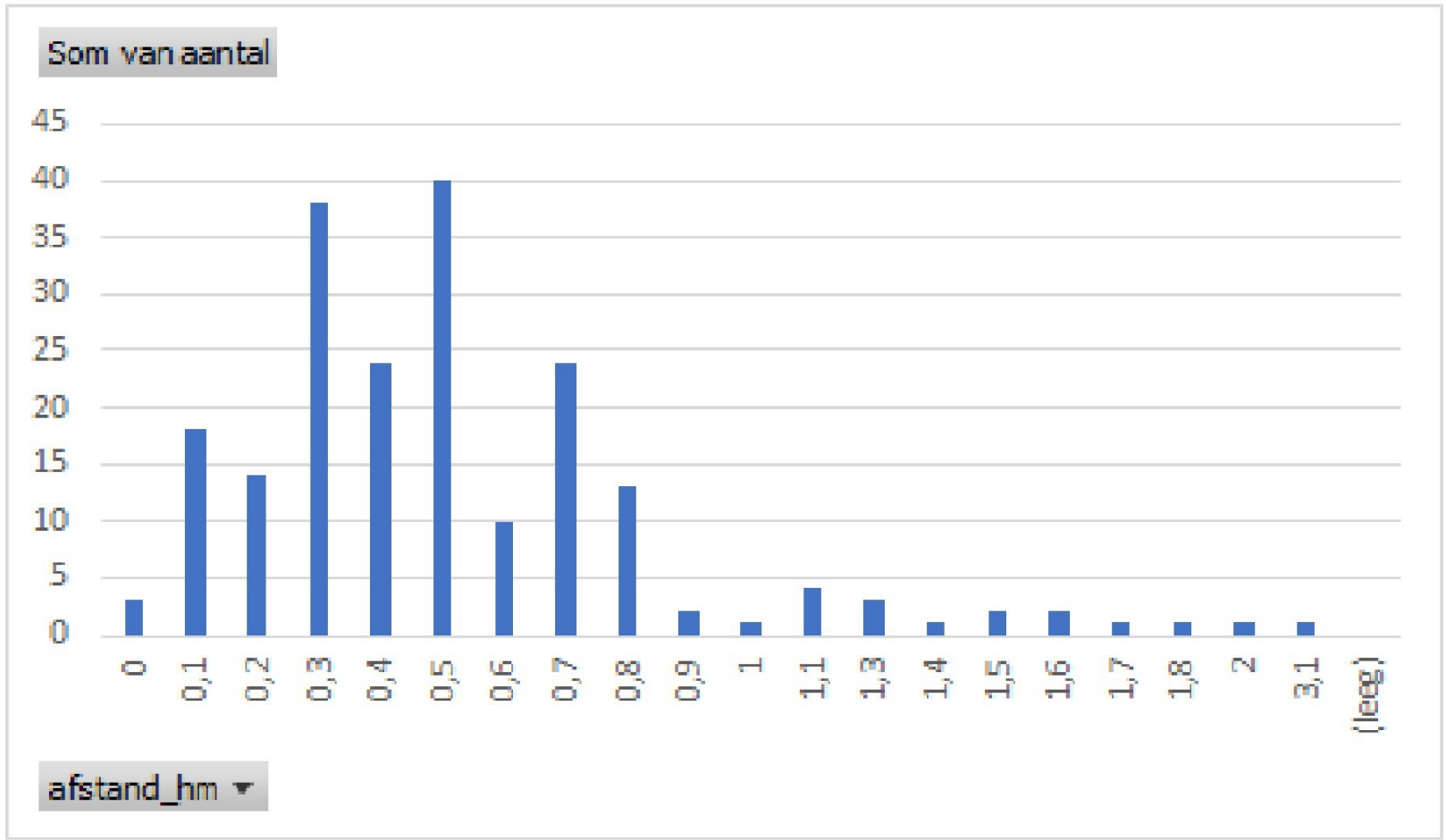
Nieuw in 2020

- Vondsten van voorjaarsnesten
- Vondsten van meerdere nesten op 1 locatie
- Vondst van een zomernest aan een gevel (Breda)

Nieuwe kennis

- Prooivluchten beperkt tot 1 kilometer

Door toename nu ook statistische analyse mogelijk: lengte prooivluchten

Nieuw in 2020

- Vondsten van voorjaarsnesten
- Vondsten van meerdere nesten op 1 locatie
- Vondst van een zomernest aan een gevel (Breda)

Nieuwe kennis

- Prooivluchten beperkt tot 1 kilometer
- Lokstof (suiker) werk goed, maar alleen in september

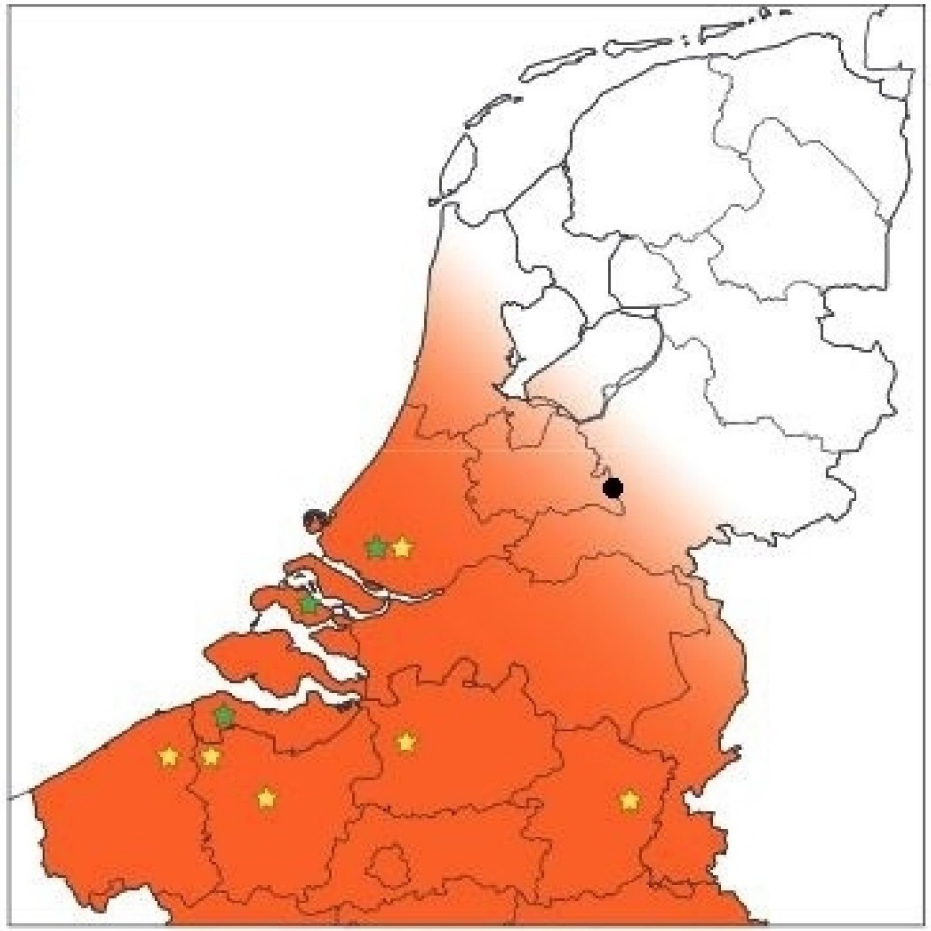
Fruit / suikervalle

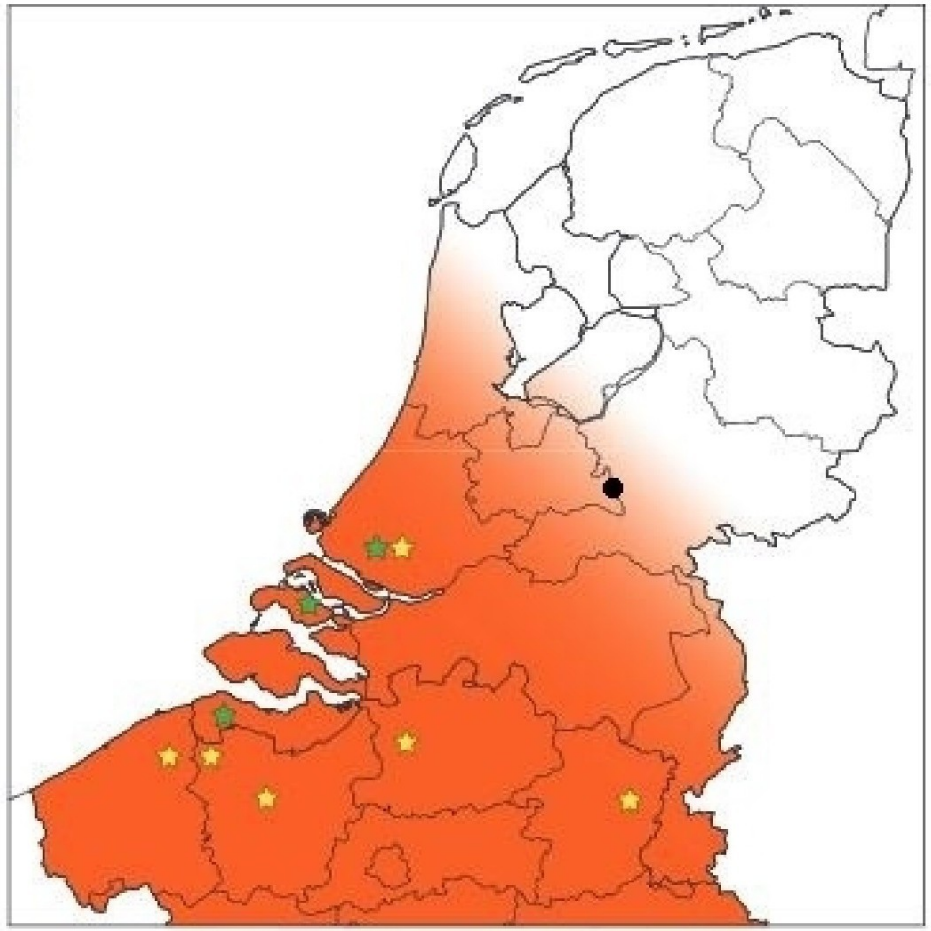

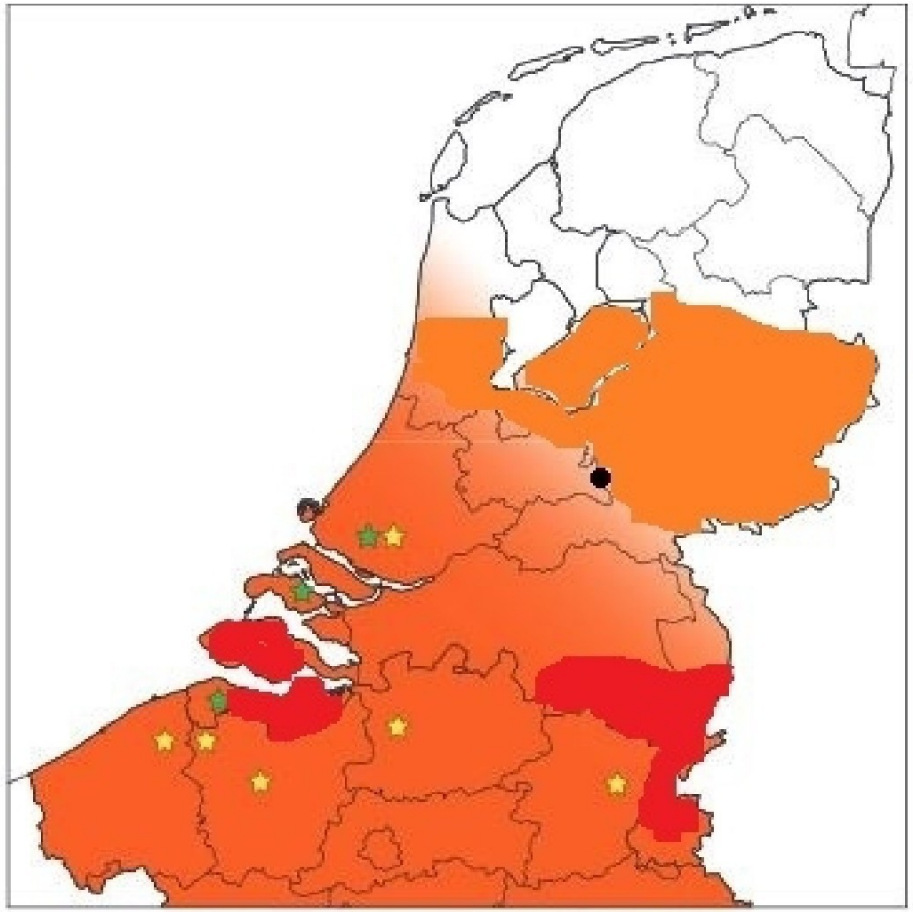
kenniscentrum insecten EIS en andere ongewervelden

Risico gebied

Risico gebied 2021

kenniscentrum insecten en andere ongewervelden
EIS

Probleem: opsporing loopt vast door capaciteitsgebrek

Mogelijke oplossingsrichtingen

- Verder professionaliseren
- Meer trainen deskundige vrijwilligers (e-learning)
- Gecombineerd met inzet fruit/suikervallen
- Niet alle nesten meer willen opsporen

Wat thans op gespannen voet staat met artikel 17 status

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

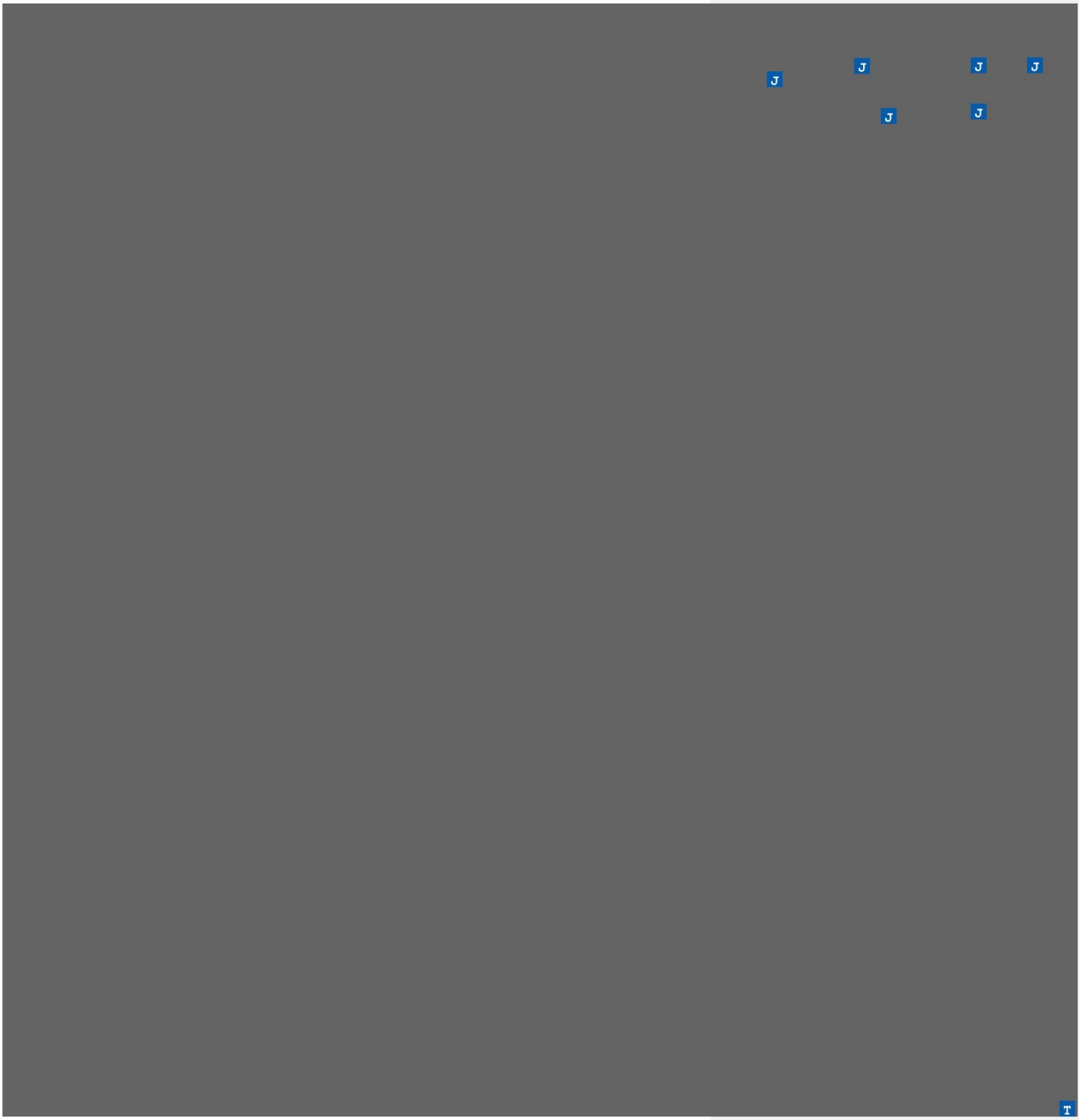
Vergadering Statencommissie op 18 juni 2025

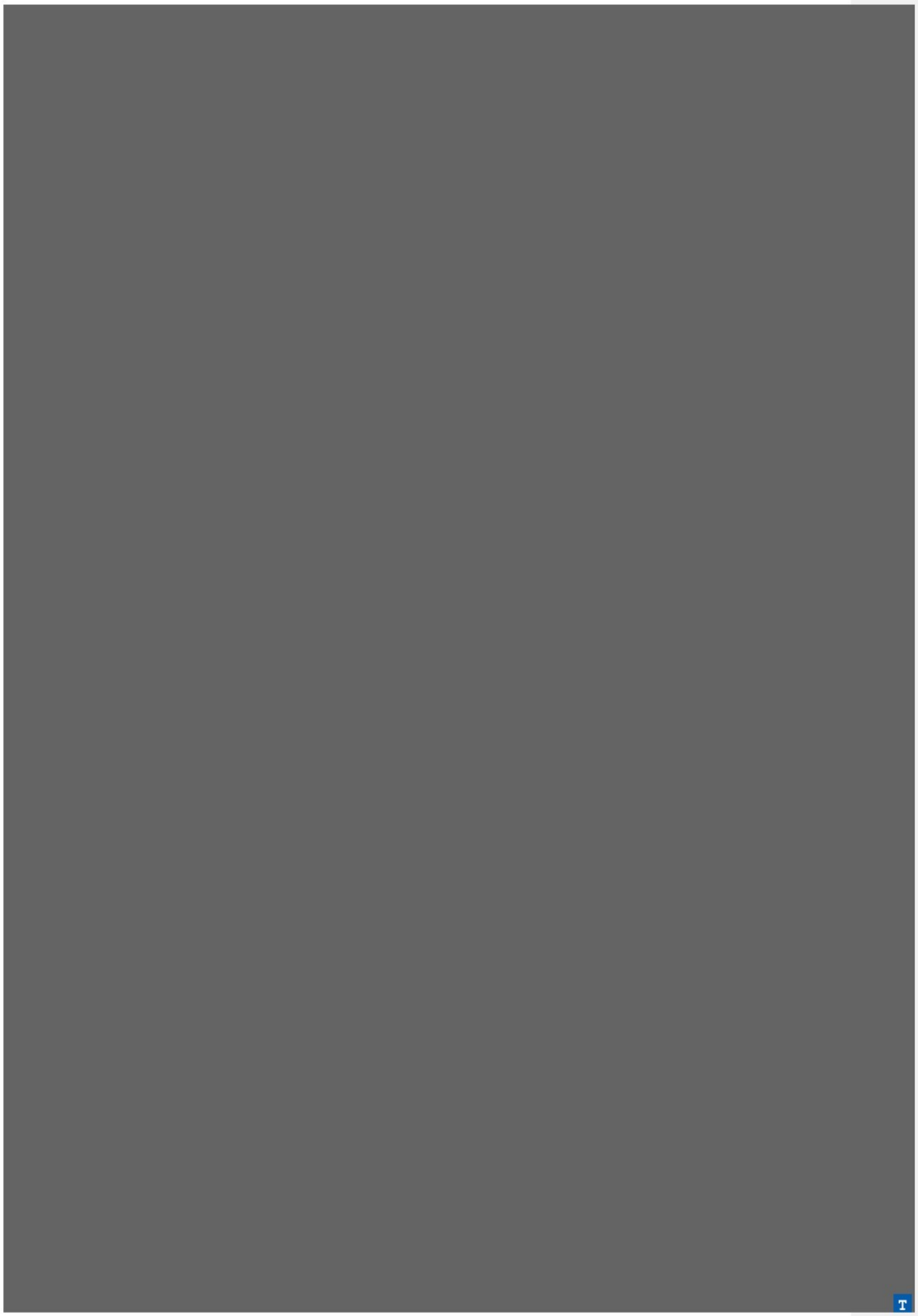
Blok Samenleving en Bestuur

Agendapunt 8. Ingekomen stukken

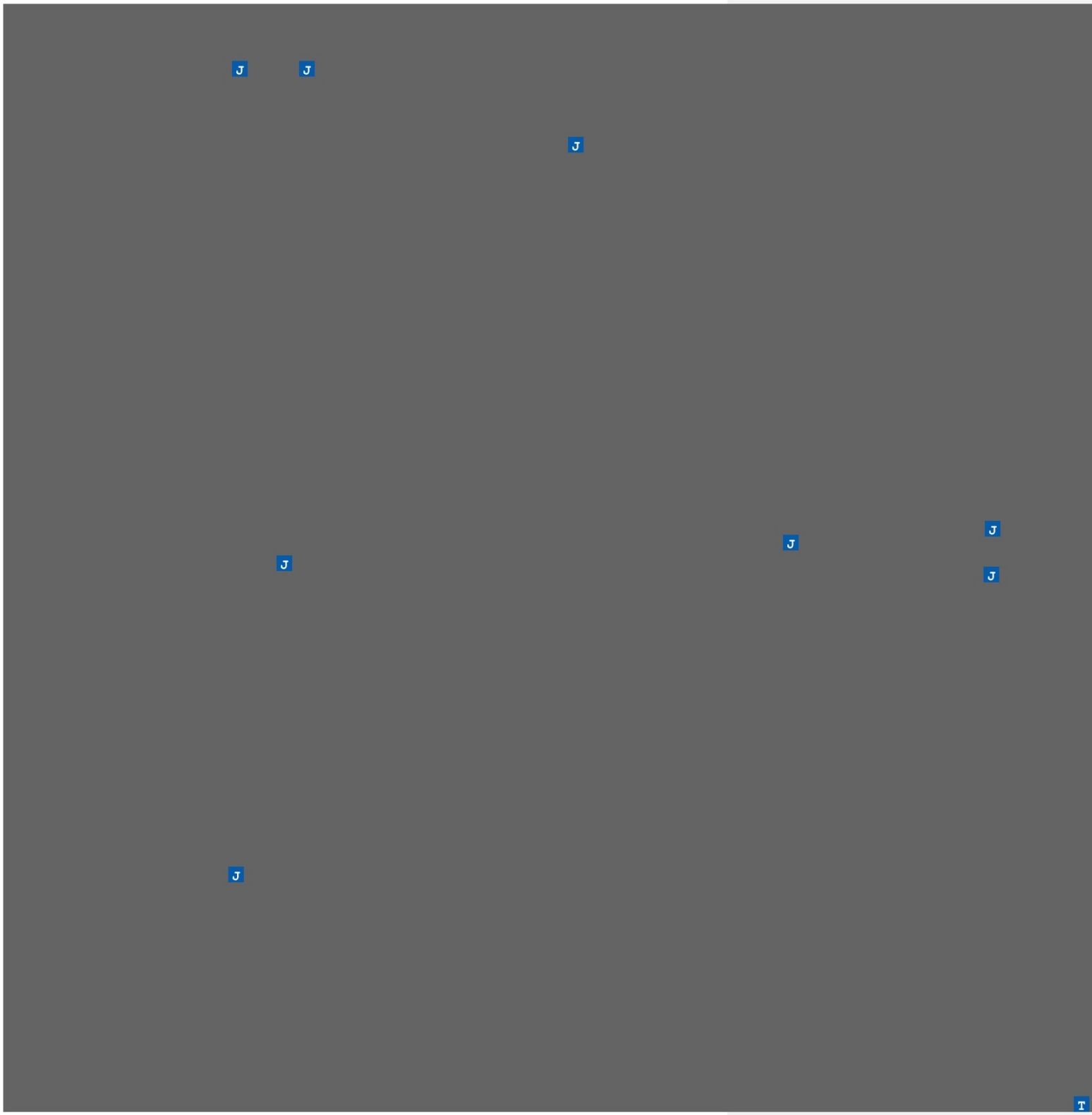
In het presidium is afgesproken deze vragen schriftelijk in te dienen en de dinsdag voor 9.00 uur voorafgaand aan de vergadering in te leveren. De betreffende gedeputeerde kan de vraag vervolgens mondeling beantwoorden in de commissie of aangeven dat dit schriftelijk gaat gebeuren.

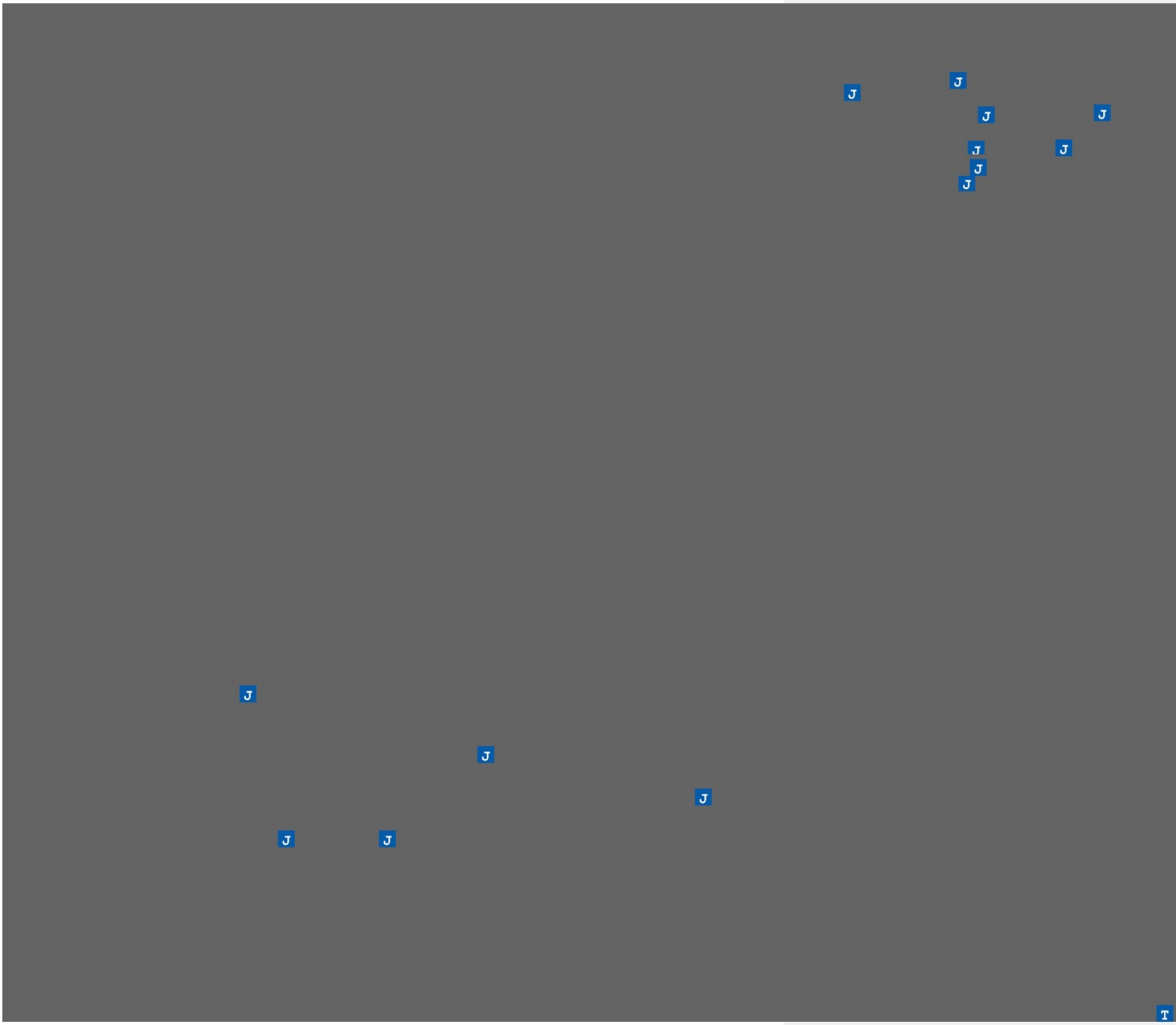

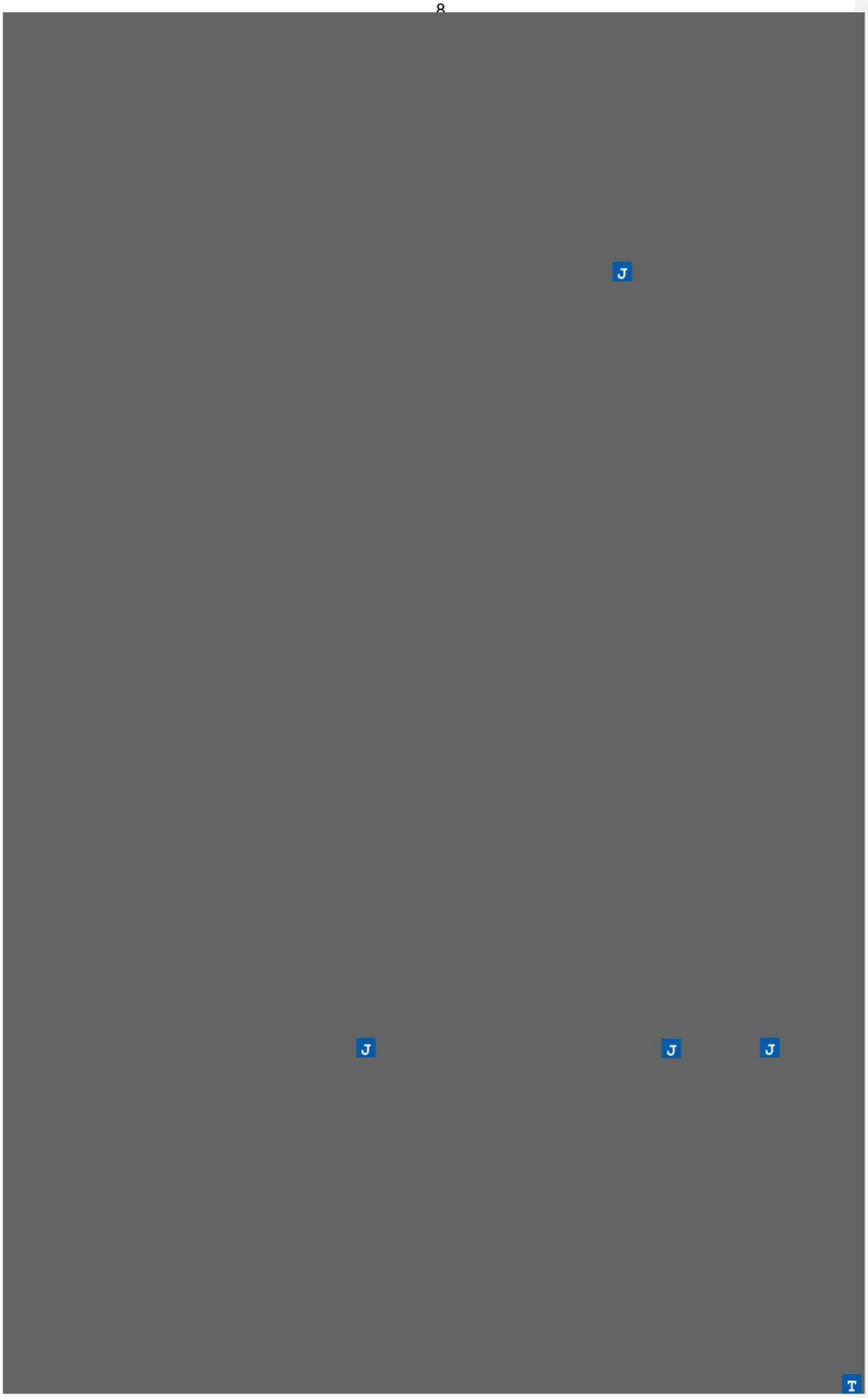

B.34 Brief van [redacted] van 28 augustus 2025 over Invasieve exoten

Fractie CDA

GS heeft na eerdere vragen van de BBB en het CDA aangegeven dat ze het beleid rondom de invasieve exoten gaan evalueren en mogelijk bijstellen.

- Vraag: Kunt u ons aangeven wanneer we hier meer informatie/ nieuwe beleidsvoorstellen over kunnen verwachten?

Reactie gedeputeerde

Gedeputeerde Staten hecht veel belang aan de bestrijding van invasieve exoten, zoals we ook hebben aangegeven in ons coalitieakkoord. Zo hebben wij in 2024 het Afwegingskader soortenbeleid opgesteld. Tevens zijn wij actief in de bestrijding van de Aziatische hoornaar, wasbeerhond en de wasbeer. Ook zijn wij in gesprek met de waterschappen over de bestrijding van invasieve waterplanten.

Bestrijding van invasieve soorten vraagt om goede samenwerking en afstemming tussen verschillende overheden en partners. Wij willen als provincie dan ook samen met onze partners in het landelijk gebied, waaronder de gemeenten, waterschappen en terreinbeheerders de bestrijding van invasieve exoten integraal oppakken. Hiervoor zullen wij een plan van aanpak opstellen waar we dit najaar beginnen met de voorbereidingen hiervan. Oplevering verwacht ik dan medio 2026.

[wat is het plan van aanpak invasieve exoten: Hierin zal worden beschreven welke soorten een risico vormen voor natuur en maatschappij binnen Drenthe, en hoe de provincie, evenals andere partijen, hierop moeten acteren.]

Commented [redacted] en [redacted] willen jullie een reactie schrijven graag voor 16h vanmiddag.

Commented [redacted] gedaan

Commented [redacted] is dit een plan wat GS vaststelt? Of PS? Was er voorheen geen plan? Graag iets meer toelichting als dat kan. We zijn wettelijk verplicht IS te bestrijden. Waarom dan nu pas plan?

Commented [redacted] graag wat meer duiding vanuit eerdere poho-memo's.
we zijn ambtelijk gestart met voorbereiding plan van aanpak, maar dit is nog niet in GS geweest. Dus voorbereiding om te komen tot een plan van aanpak

Commented [redacted] en [redacted], ik heb het antwoord compacter gemaakt

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

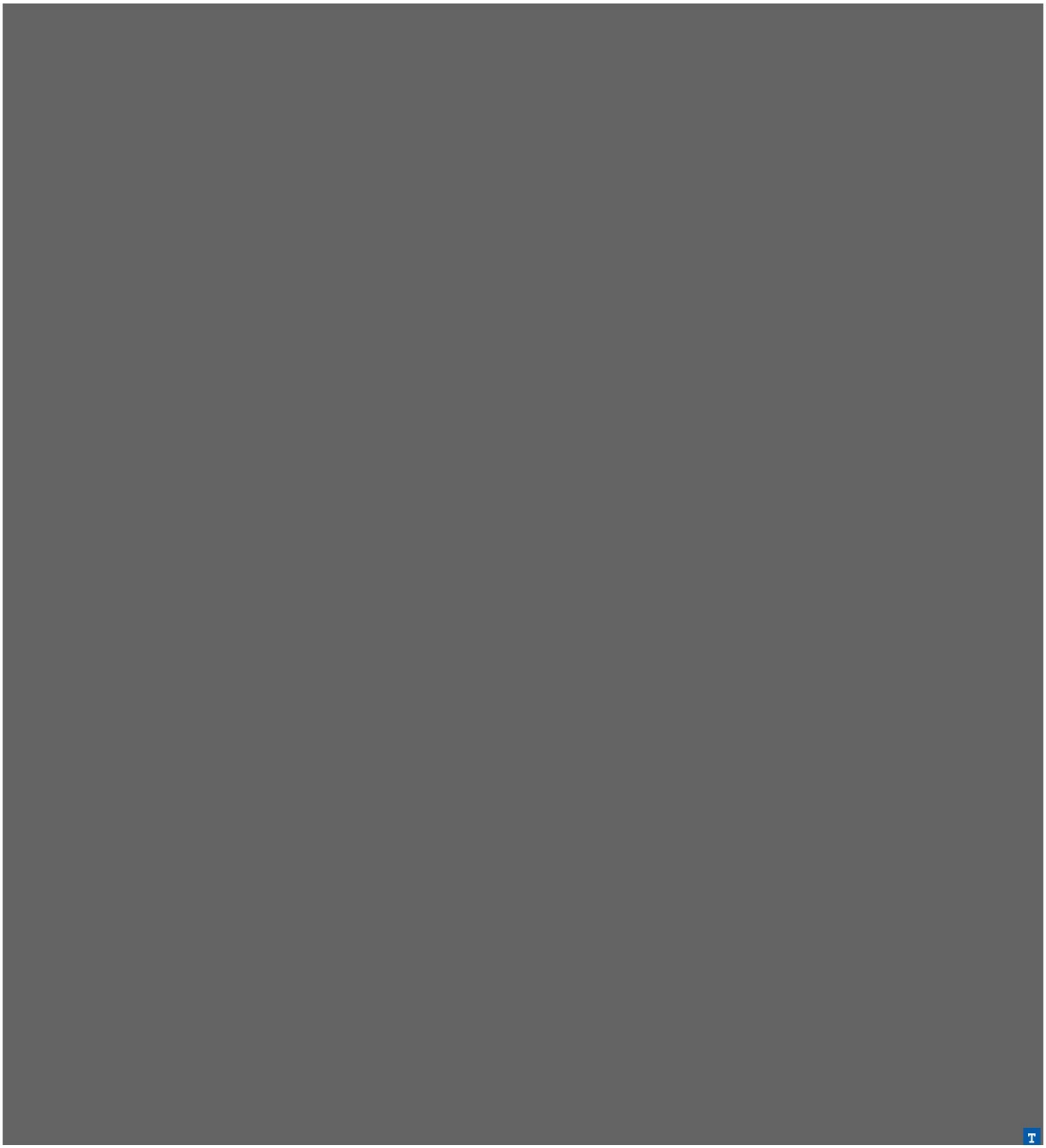
T

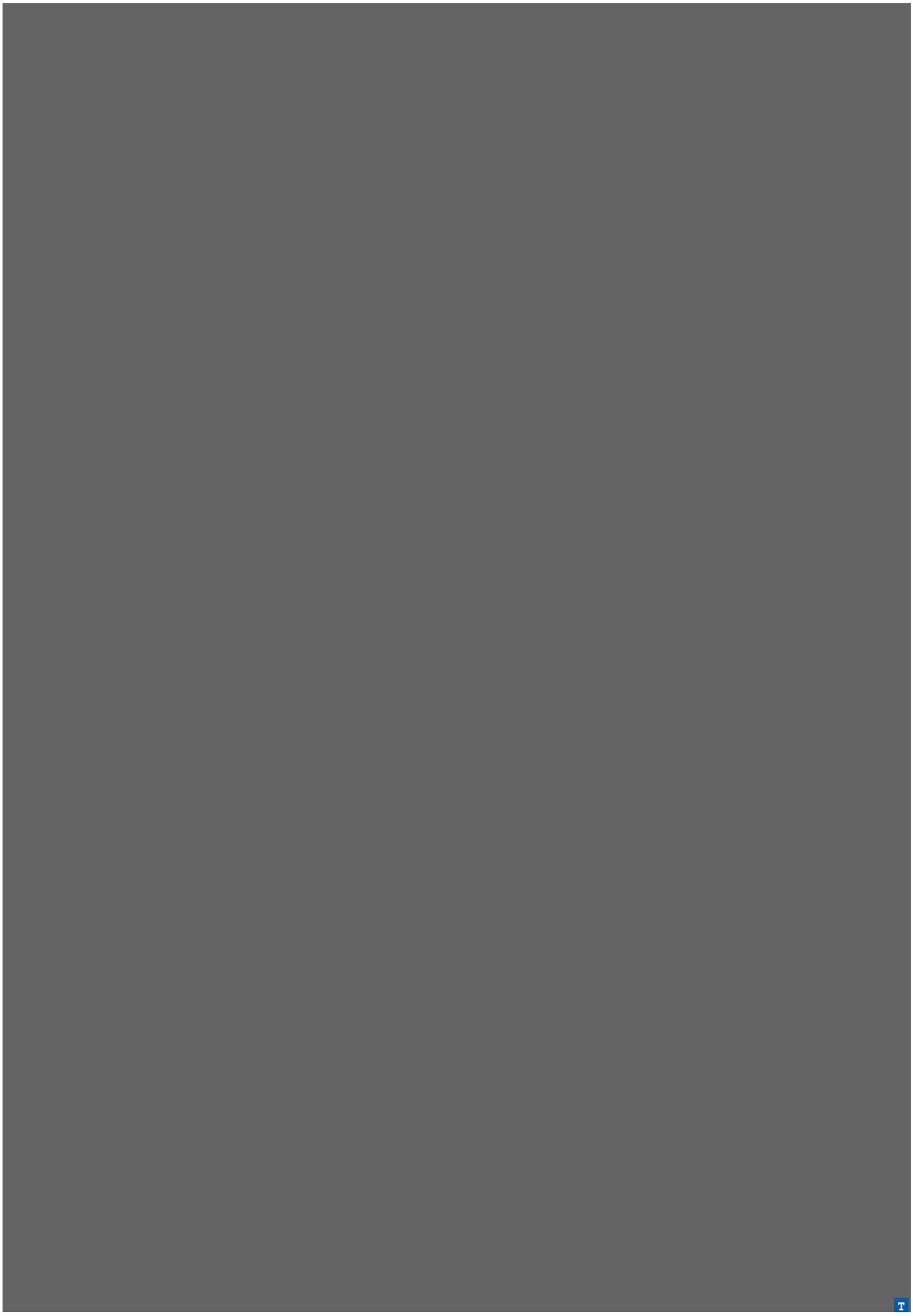
Valt buiten reikwijdte van het verzoek

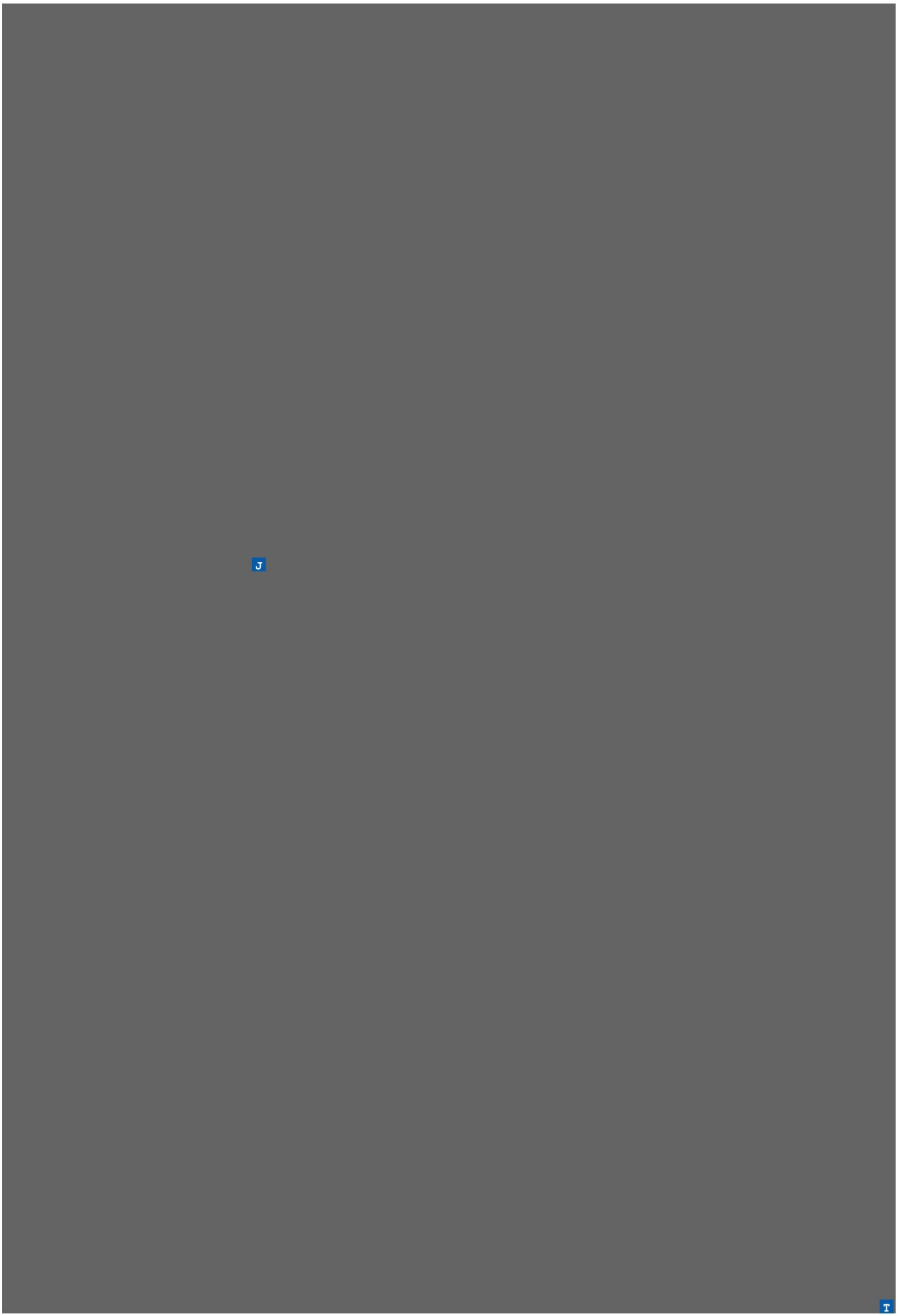
Vergadering Statencommissie op woensdag 4 september 2024

Agendapunt 9. Ingekomen stukken

In het presidium is afgesproken deze vragen schriftelijk in te dienen en de dinsdag voor 9.00 uur voorafgaand aan de vergadering in te leveren. De betreffende gedeputeerde kan de vraag vervolgens mondeling beantwoorden in de commissie of aangeven dat dit schriftelijk gaat gebeuren.

[redacted]

B42. Brief van [redacted] van 16 augustus 2024 over Opsporing nesten Aziatische Hoornaar

Fractie VVD

- Wat is het huidige beleid van de provincie Drenthe met betrekking tot de opsporing en bestrijding van de Aziatische Hoornaar, en zijn er op dit moment middelen beschikbaar voor de opsporing en bestrijding van de Aziatische Hoornaar?

Fractie GroenLinks

Uit de brief van [redacted] maken wij op dat de bestrijding van de invasie exoot de Aziatische Hoornaar de wettelijke taak is van de provincie
maar dat er nu geen geld beschikbaar is voor de opsporing.

- Hoe gaat GS dan wel uitvoering geven aan deze wettelijke taak?

Fractie ChristenUnie

Negen samenwerkende imkerverenigingen hebben PS een brief gestuurd waarin ze het belang aankaarten van het opsporen en bestrijden van nesten van de Aziatische Hoornaar. Een invasieve exoot die leidt tot problemen. Er wordt gesteld dat Drenthe geen geld beschikbaar stelt voor deze provinciale taak. Ons omringende provincies, Friesland, Groningen en Overijssel, doen dit wel.

- Klopt dit, en zo ja, waarom kiest onze provincie ervoor dit niet te doen?

Fractie Volt

Wij maken ons net als [redacted] zorgen over de Aziatische Hoornaar.

- Klopt het dat de provincie Drenthe geen middelen beschikbaar stelt voor de preventieve bestrijding van deze exoot terwijl onze omringende provincies hier wel middelen voor reserveren?

Reactie gedeputeerde

[redacted]

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

T

Valt buiten reikwijdte van het verzoek

VOORSTEL UITVOERING EXOTENBELEID

Concept September ’26
Opgesteld door [redacted]

Toelichting:
In het UPFF is in grote lijnen beschreven hoe invasieve exoten zullen worden aangepakt. Terreinbeheerders, weg- en waterbeheerders en terreineigenaren worden daarin gezien als eerstverantwoordelijk voor het signaleren, verwijderen en beheersen van invasieve exoten. In een aantal situaties is actie van de Provincie aan de orde.

Toelichting bij de tabellen:
- In dit document is voor alle soorten van de unielijst[1] weergegeven welke aanpak gevolgd wordt. De soorten zijn hiervoor in aparte tabellen gegroepeerd op basis van vergelijkbare aanpak.
- Soorten in Fase 1 zijn nog niet of nauwelijks in Nederland aangetroffen. De soorten die met een * zijn gemarkeerd zijn ooit, gerekend vanaf 2010, in Drenthe waargenomen. Van de andere soorten in fase 1 zijn tot op heden (voorjaar 2022) geen bevestigde waarnemingen bekend.
- Van alle soorten in fase 2 is bekend dat ze (meer of minder) in Drenthe voorkomen. Van de soorten die met ** zijn gemarkeerd bestaat de indruk, op basis van gesprekken met beheerders, dat de verspreiding (veel) groter is dan het aantal meldingen in de NDFF doet vermoeden.

[1] Ook is *cursief* een aantal soorten opgenomen die (nog) niet op de unielijst staan, maar in Drenthe wel als zorgelijk/schadelijk aanwezig zijn.

Tabel 1 Aanpak Terrestrische exotische planten

Tabel 2 Aquatische exotische planten

Tabel 3 Grotere (bejaagbare) zoogdieren en vogels

Tabel 4a Overige terrestrische soorten met eigen, specialistische aanpak

	Fase 1: eerste waarnemingen	Fase 2: gevestigd	Fase 3: problematische uitbreiding
Soorten	[redacted] Aziatische hoornaar*		
Aanpak	Na signalering wordt advies ingewonnen bij specialisten (van b.v. NVWA en/of soortenorganisaties). Op basis van dit advies wordt een bestrijdingsplan uitgewerkt en uitgevoerd.	Bij beginnende populaties overleggen met betrokken terreinbeheerders over beheersing en voorkomen van verdere verspreiding.	Bij problematische groeiende populatie in exotenoverleg komen tot een gezamenlijke aanpak en/of bestrijdingsproject. Provincie roept alle betrokken beheerders/eigenaren bij elkaar.
Aandachtspunten	Signalering versterken door inschakelen en trainen van vrijwilligers en jagers/wbe's. Opvangmogelijkheid voor eekhoorns en schilpadden werkt preventief en draagt bij aan het draagvlak voor wegvangen.	Gericht voorlichten van omwonenden om verdere groei en verspreiding af te remmen.	Draagvlak bij terreinbeheerders (en publiek) belangrijk voor slagingskans

[redacted]

Tabel 4b Overige aquatische soorten met eigen, specialistische aanpak

BIJLAGE 1. SOORTENLIJST INVASIEVE EXOTEN

Soorten uit Bijlage 10 van de Regeling Natuurbescherming met toevoeging van landelijke ambitie.

NEDERLANDSE NAAM	WETENSCHAPPELIJKE NAAM	ambitie

Zoogdieren

Vogels

Vissen

Reptielen / amfibieën

Insecten

Aziatische hoornaar	Vespa velutina	verwijderen/beheersen

Platwormen

NEDERLANDSE NAAM	WETENSCHAPPELIJKE NAAM	ambitie

Terrestrische planten

Water- en oeverplanten

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

T

Valt buiten reikwijdte van het verzoek

provincie Drenthe

Drentse aanpak van invasieve exoten

Bermberaad

07-03-2024

Provinciale contactpersoon Exoten: [redacted]

Waarom bestrijden we invasieve exoten?

De exotenrichtlijn noemt de volgende argumenten

1. Bescherming van biodiversiteit en ecosysteemdiensten: trosbosbes, watercrassula, Amerikaanse vogelkers
2. Bescherming van volksgezondheid en veiligheid: tijgermug, grote waternavel
3. Bescherming van (economische) belangen: Aziatische hoornaar,

Welke soorten bestrijden we?

- Bijlage Vc van Besluit Kwaliteit Leefomgeving
  (36 planten, 19 gewervelde en 2 ongewervelde dieren)

- Overige exoten en verwilderde dieren
  Alleen indien nodig voor bescherming biodiversiteit, gezondheid, gewassen e.d.

- Voor Drenthe relevante exoten zijn opgenomen in Bijlage 3 van het Uitvoeringsplan Flora en Fauna

Wie doet wat

- NVWA
- Provincie
- Gemeenten, waterschappen en terreineigenaren/-beheerders

- Controle op handels- en vervoersverbod
- Voorlichting
- Bestrijding nieuwkomers en beginnende populaties
- Coördinatie van bestrijding door lagere overheden en terreineigenaren
- Monitoring en Onderzoek naar effectieve bestrijding
- Beheersing en verwijdering aanwezige invasieve exoten

Stand van zaken

- Overleg met waterschappen opgestart over exoten in Drentse kanalen
- Eerste wasbeerhonden zijn geschoten
- Overleg van provincies met het ministerie over de kosten van exotenbestrijding
- Overleg met de bijenhouders over Aziatische hoornaar

Nog op te pakken:

- Uitwerken samenwerkingsplan aanpak exoten in Drenthe, met aandacht voor:
  - Afstemming
  - Ambities
  - Monitoring

Kamerbrief d.d. 1 maart '24:
Landelijk aanvalsplan invasieve exoten in voorbereiding

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

Notulen interprovinciaal overleg invasieve exoten 27 juni 2022

1. Opening voorzitter

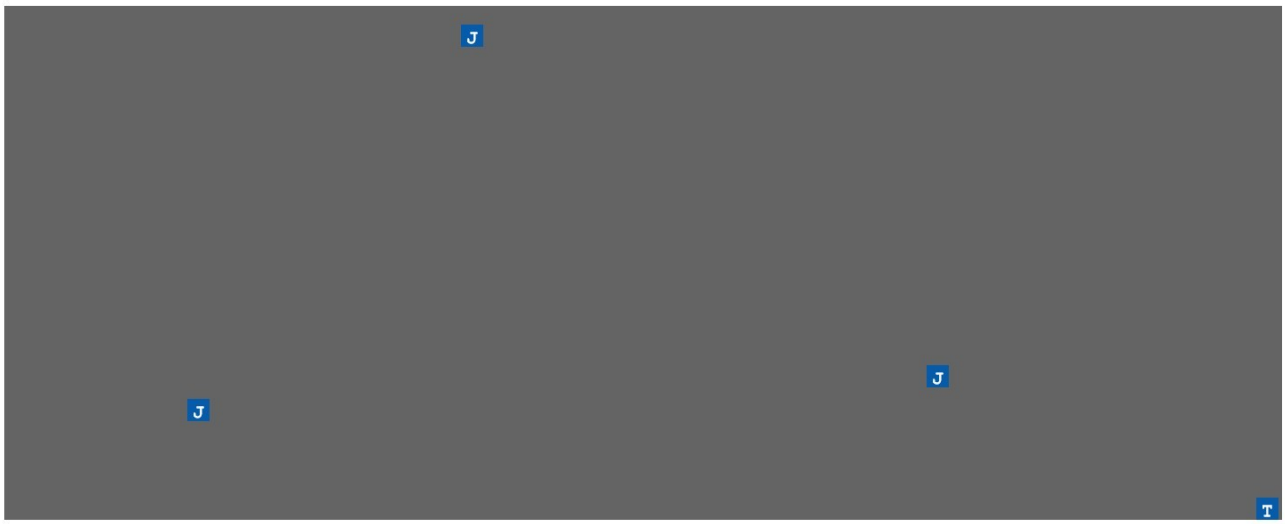
3. Stand van zaken rondom een drietal soortengroepen

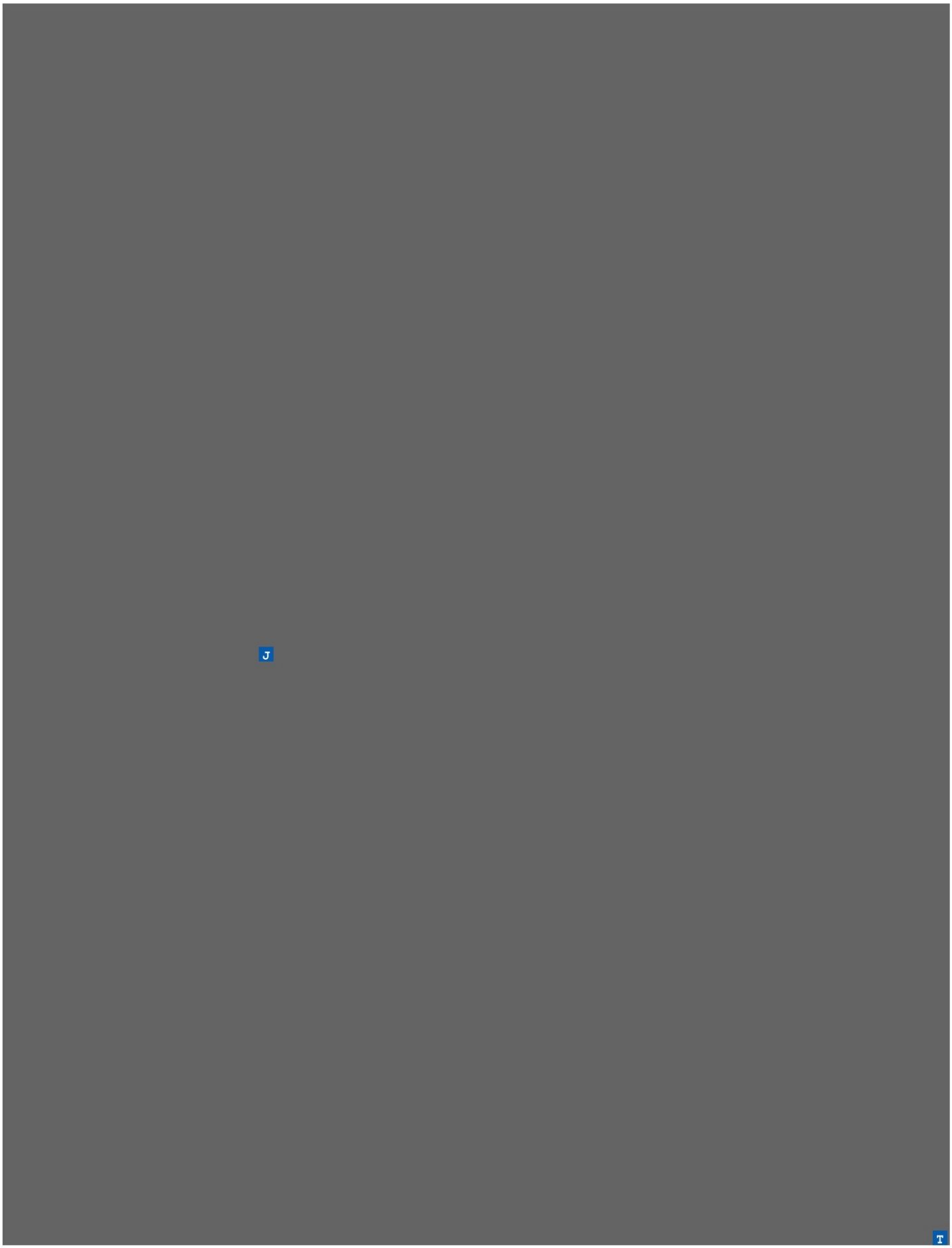
Aziatische hoornaar -

Er is consensus over de manier van uitvragen en factureren. Het voorstel op de mail is voor iedereen uitvoerbaar. stelt een uitvraag op, welke door alle provincies gecontroleerd en ondertekend moet worden omdat er geen volmacht geldt.

Ook is er door een handreiking opgesteld hoe te handelen bij een geverifieerde waarneming van een Aziatische hoornaar. Deze zal voor de zomervakantie definitief gemaakt worden zodat dit voorafgaand aan het bestrijdingsseizoen duidelijk is. Het zal wel nog door iedere provincie ingevuld moeten worden met de partijen en contactpersonen die voor die provincie van toepassing zijn.

In september verschijnt vanuit Utrecht een interview met over de Aziatische hoornaar, ingestoken als tegengeluid tegen de hetze in de media. Zeker nu de soort zich gaat vestigen is het belangrijk dat de burger goed geïnformeerd wordt. Het interview zal zo worden ingestoken, dat de beelden openbaar bruikbaar zijn.

Vervolgoverleggen staan gepland, december wordt dus fysiek.

10. Rondvraag

Geen vragen uit de rondvraag.

Toelichting grondslagen

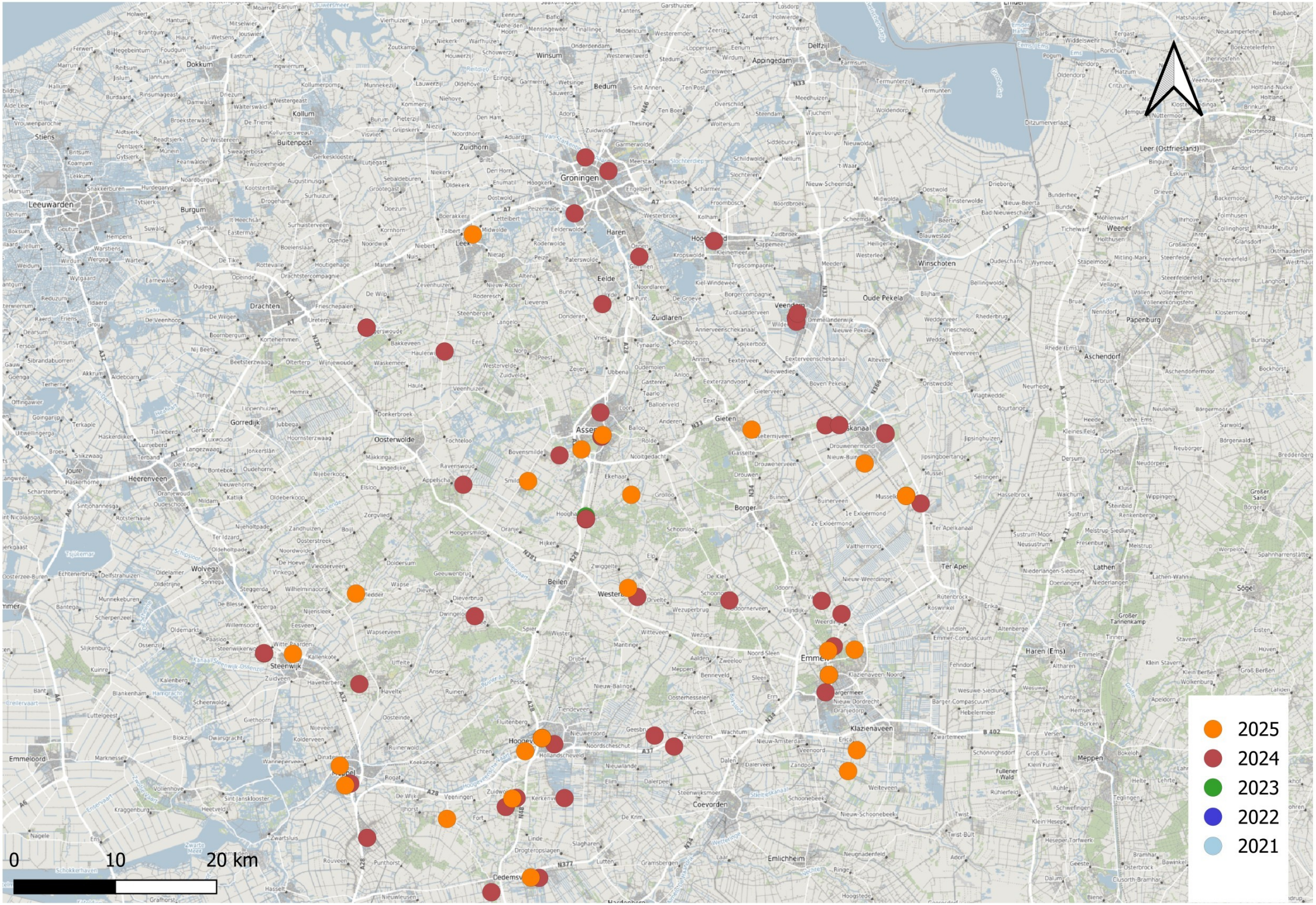
In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

T

Valt buiten reikwijdte van het verzoek

2025
2024
2023
2022
2021
0
10
20 km

provincie	soort(en)	bestrijdingsmaatregelen	onderzoek en planvorming	communicatie	Totalen
Limburg					
	Aziatische hoornaar		217		217
Noord-Brabant					
	Aziatische hoornaar		4,300		4,300
Zeeland					
	Aziatische hoornaar		7,414		7,414
Zuid-Holland					
	Aziatische hoornaar		20,988		20,988
Utrecht					
	Aziatische hoornaar		5,290		
Flevoland					
Gelderland					

Overijssel

Noord-Holland

Drenthe

Friesland

Groningen

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

T

Valt buiten reikwijdte van het verzoek

Voortgang Aanvalsplan & acties DU

provincie Drenthe

Groot deel van DU dient nog weggezet te worden, door de vaststelling van het plan van aanpak is dat nu mogelijk.

Waterplanten een groot probleem, bestrijden duur, daarom strategisch en zorgvuldig om gaan met de DU

Er wordt gewerkt aan een subsidieregeling

[redacted], [redacted]

Aan:
- [redacted]@provinciegroningen.nl;
- [redacted] de <[redacted]@fryslan.frl>;
- [redacted];
- [redacted]@overijssel.nl

+11 anderen

Do 7-9-2023 16:22

Ik was te snel met versturen want ik vergat het laatste onderwerp communicatie. Hierover hebben we afgesproken het door te schuiven naar 7 december. Friesland is bezig met een actie voor de waddeneilanden, met name in verband met de watercrassula. Noord-Holland is hier al bij aangehaakt. Als meer provincies interesse hebben, even met [redacted] contact opnemen.

groet,

[redacted]

[redacted] <[redacted]@gelderland.nl>
Verzonden: donderdag 7 september 2023 15:50
Aan: [redacted]@provinciegroningen.nl <[redacted]@provinciegroningen.nl>; [redacted] de <[redacted]@fryslan.frl>; [redacted] <[redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@overijssel.nl <[redacted]@overijssel.nl>; [redacted] <[redacted]@overijssel.nl>; [redacted]@flevoland.nl' <[redacted]@flevoland.nl>; [redacted] <[redacted]@noord-holland.nl>; [redacted], [redacted]@provincie-utrecht.nl) <[redacted]@provincie-utrecht.nl>; [redacted] <[redacted]@pzh.nl>; [redacted] <[redacted]@zeeland.nl>; [redacted] <[redacted]@brabant.nl>; [redacted]@prvlimburg.nl' <[redacted]@prvlimburg.nl>; [redacted] <[redacted]@ipo.nl>; [redacted] <[redacted]@provincie-utrecht.nl>; [redacted] <[redacted]@noord-holland.nl>
Onderwerp: Re: Interprovinciaal Overleg Invasieve Exoten

Beste mensen,

Allereerst bedankt voor jullie inzet. Ik vond het een fijn en levendig overleg.

Zoals toegezegd, hierbij een lijstje met afspraken:

1. handelingskader: [redacted] en [redacted] zorgen voor een bilateraaltje, waarbij de vragen vanuit de provincie Friesland worden behandeld. [redacted] vervolgens de resultaten met het interprovinciaal overleg.

2. [redacted]

3. Aziatische hoornaar. a. [redacted] stuurt de stukken van Brabant over de aanpak van de Aziatische hoornaar rond. Iedereen leest deze en stuurt een reactie naar [redacted] met een cc naar allen. b. [redacted] neemt het voortouw om 7 december in het interprovinciaal een uitgewerkt voorstel te brengen.

4. [redacted]

5. Ambititiedocument en financiële rapportage:

1. a. [redacted] wijst erop dat ook monitoring meegenomen moet worden. Voor de rapportage zou je kunnen kijken naar hetgeen de werkgroep monitoring opzet. Hij stuurt het emailadres van [redacted] naar [redacted]

   b. [redacted], [redacted] en [redacted] gaan aan de slag met het uitwerken van de opzet van het ambitiedocument en leggen dit voor aan de groep. Er wordt gekeken naar een planning en er zal een apart overleg, liefst hybride, worden ingelast.

   c.Wensen op het gebied van formatie moet ook een onderdeel van het ambitiedocument zijn. We starten met een inventarisatie. Iedereen mailt naar [redacted] hoeveel fte per provincie op invasieve exoten wordt ingezet.

Tot slot nog het volgende. LNV liet blijken bij de toelichting op agendapunt uitheemse rivierkreeften dat zij voor de provincie een regierol zagen weggelegd als het gaat om de uitwerking van maatregelen. Een aantal provincies heeft al aangegeven dat de waterschappen die rol prima zouden kunnen oppakken. Daarom mijn vraag aan ieder: hoe staan jullie hierin. Graag reactie. Ik wil richting IPO alvast een signaal afgeven.

met vriendelijke groet,

[redacted]

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

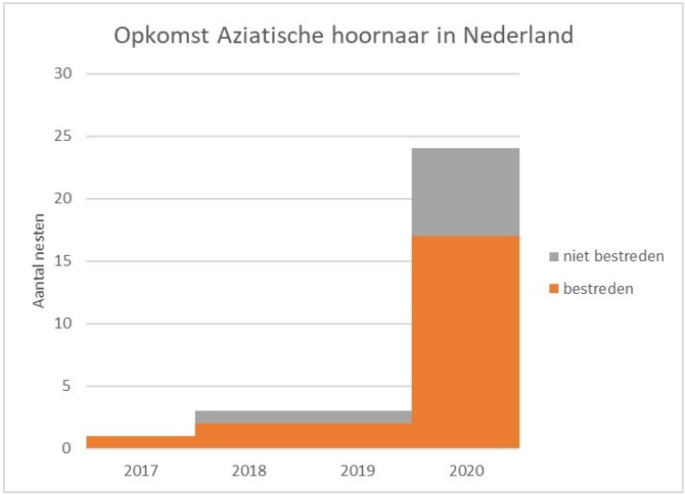
T

Valt buiten reikwijdte van het verzoek

Nieuwe schadelijke exoten in Nederland.

Voorbeeld Aziatische hoornaar (Unierichtlijn art 17: na signalering z.s.m. Uitroeien)

2017 eerste nest in Zeeland, opgespoord en uitgeroeid
2018 drie nesten, waarvan twee bestreden, derde nest nooit gevonden
2019 drie nesten, twee bestreden
2020 17 nesten, tien bestreden

Maart 2021 IPO-taakgroep invasieve exoten concludeert dat volledige bestrijding in NLniet meer haalbaar is. Ingezet wordt op **'beheersen'** volgens artikel 19.

Bestrijding concentreert zich in nieuwe provincies om verdere verspreiding tegen te gaan.

Verwachting voor 2021: mogelijke uitbreiding in GLD, NH, FL en OV.

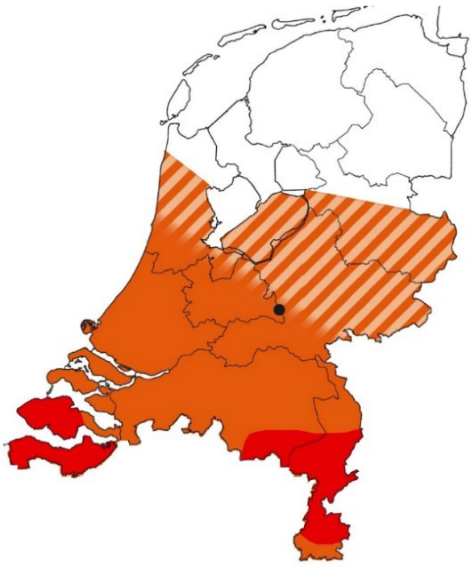
31 augustus 2021: eerste waarneming in Meppel.

Opdracht tot opsporen van het nest verleend, verwachte kosten € 6552,-

Kosten van bestrijding zijn, afhankelijk van nestlocatie, €100 - €1000,-

Figuur 7 Risicoverwachting voor de Aziatische hoornaar voor 2021.

Oranje: vestiging denkbaar.
Rood: vestiging te verwachten.
Gearceerd: vestiging alleen denkbaar als het nest Veenendaal niet tijdig bestreden zou zijn.
Zwarte punt: Veenendaal.

Verwachting:
Over enkele jaren zal is de Aziatische hoornaar definitief gevestigd in NL en valt dan onder artikel 19 van de richtlijn. Lidstaten bepalen dan zelf de mate van bestrijding (de ambitie). In NL stellen de provincies hun eigen ambitie, bij voorkeur in onderling overleg.

Toolbox: Voorkom steken van bijen, hommels, wespen en Aziatische hoornaar

Informatie

Algemeen

Titel	Omschrijving	Auteur	Categorie
Voorkom steken van bijen, hommels, wespen en Aziatische hoornaar	Lees wat jij kunt doen om niet gestoken te worden.	[redacted]	Persoonlijk

Versie	Sectors	Laatst uitgestuurd op
5.1	-	-

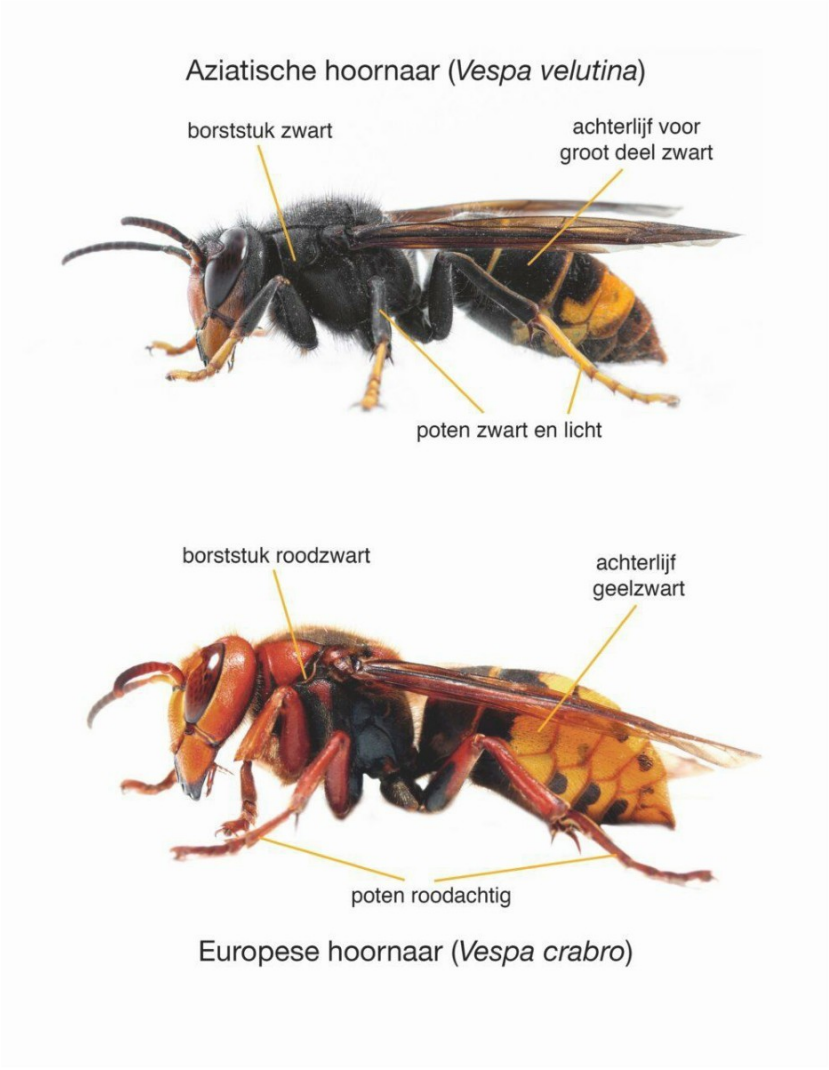
Toolbox: Voorkom steken van bijen, hommels, wespen en Aziatische hoornaar

Voorkom steken van bijen, hommels, wespen en Aziatische hoornaar

Tips en vuistregels voor de toolboxmeeting

De mannelijke exemplaren van bijen, hommels en wespen kunnen niet steken. Zij leven heel kort. Je komt dus vrijwel altijd de (stekende) vrouwtjes tegen. Zij gebruiken hun angel ter verdediging. De vrouwelijke wespen en hommels kunnen meerdere malen achter elkaar steken, omdat de angel geen weerhaakjes bevat. Hierdoor kunnen ze de angel direct terugtrekken en opnieuw steken. De angel van een bij heeft wel weerhaakjes, waardoor de angel met gifzak achterblijft in de huid.

		
Wesp	**Bij**	**Hommel**

Toolbox: Voorkom steken van bijen, hommels, wespen en Aziatische hoornaar

Steken voorkomen

Een wesp, bij of hommel steekt pas als het dier zich bedreigd voelt. Ga daarom niet slaan en laat een nest met rust. Sterke geuren trekken de dieren aan. Wees dus zuinig in het gebruik van parfum, deodorant, zeep en huidverzorgingsproducten. Insecten kunnen agressief reageren op de geur van transpiratie en alcohol, maar ook op de geur van geoxideerd materiaal tussen de huid en bijvoorbeeld een ring of horlogebandje. Wespen komen af op zoetigheid. Ze hebben de meeste honger in augustus en september en zijn dan ook het agressiefst.

Wanneer naar de huisarts of de eerste hulp?

Na een steek volgt een heftige pijnscheut, die weer minder wordt. De huid wordt rood en gaat zwellen en branden. Na twee tot 24 uur is de pijn weer weg. De plaats van de steek is zichtbaar als een klein gaatje. Soms is er sprake van een allergische reactie. Dan is direct ingrijpen noodzakelijk.

Gestoken? Zuig de wond na de steek direct. Zuig krachtig en spuug het uit.

- Bel 112 als je gestoken bent in je mond, hals, tong of keel. Ook moet je actie ondernemen bij zwelling van de oogleden of lippen, benauwdheid, overgeven of overgevoeligheid. Daarnaast kan iemand door de schrik gaan hyperventileren en daardoor bewusteloos raken.
- Als je in korte tijd tientallen steken oploopt, is dat reden om naar het ziekenhuis te gaan, omdat er dan vergiftigingsverschijnselen kunnen ontstaan (hartritme- en ademhalingsstoornissen).
- Er moet contact met de huisarts worden opgenomen bij jeuk over het hele lichaam, koorts of rode huiduitslag.

Toolbox: Voorkom steken van bijen, hommels, wespen en Aziatische hoornaar

Steek van een hoornaar of paardenwesp

Een hoornaar herken je aan zijn grootte, want hij is zo'n drieënhalve centimeter lang. Een steek van een hoornaar is pijnlijker dan een wespensteek, maar geen reden tot zorg. De behandeling is hetzelfde.

Tips en vuistregels

- Vermijd sterke geuren.
- Draag beschermende kleding, bedek de huid en smeer een insectenwerend middel op.
- Zorg dat je een vacuümpompje voor insectenbeten bij je hebt
- Zorg dat wespen niet in je eten of drinken gaan zitten (bijvoorbeeld in een blikje).
- Stel je werkgever en collega's op de hoogte van de allergieën die je hebt, zodat zij hiermee rekening kunnen houden en in geval van nood op de juiste wijze kunnen reageren.
- Zorg dat je je anti-allergie medicijnen altijd bij je hebt en dien ze indien mogelijk zelf toe.

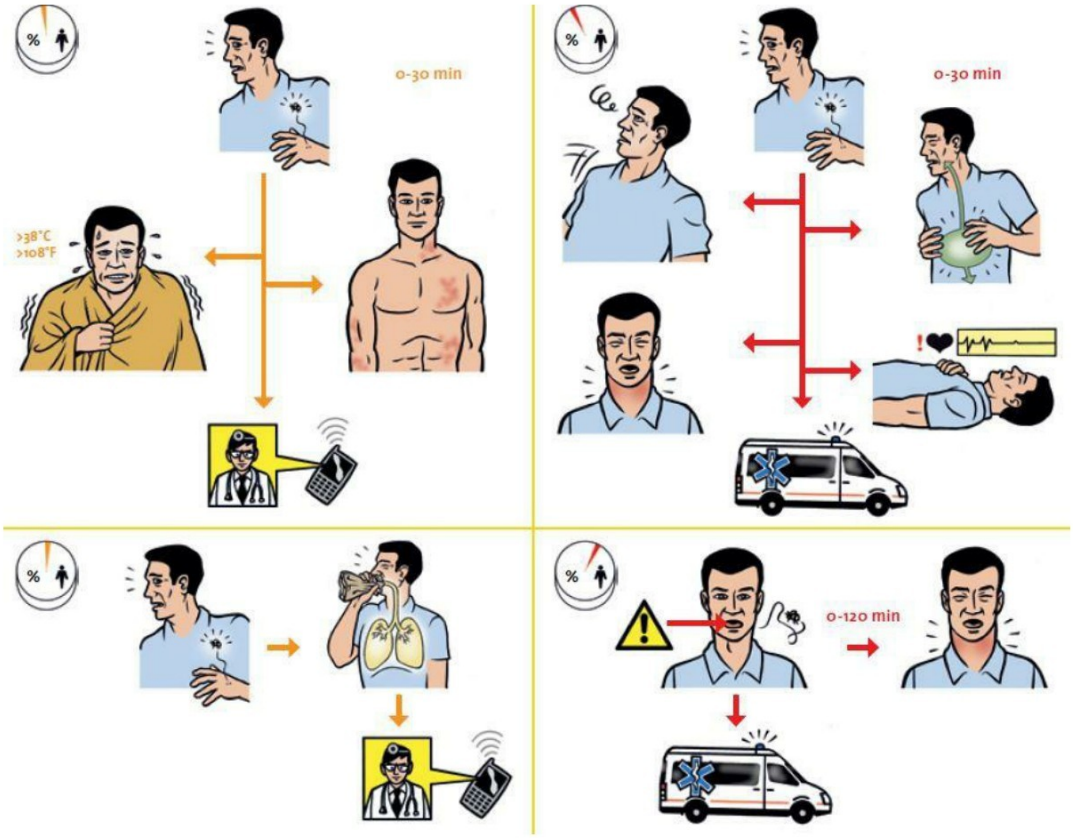
Tips voor als je gestoken bent

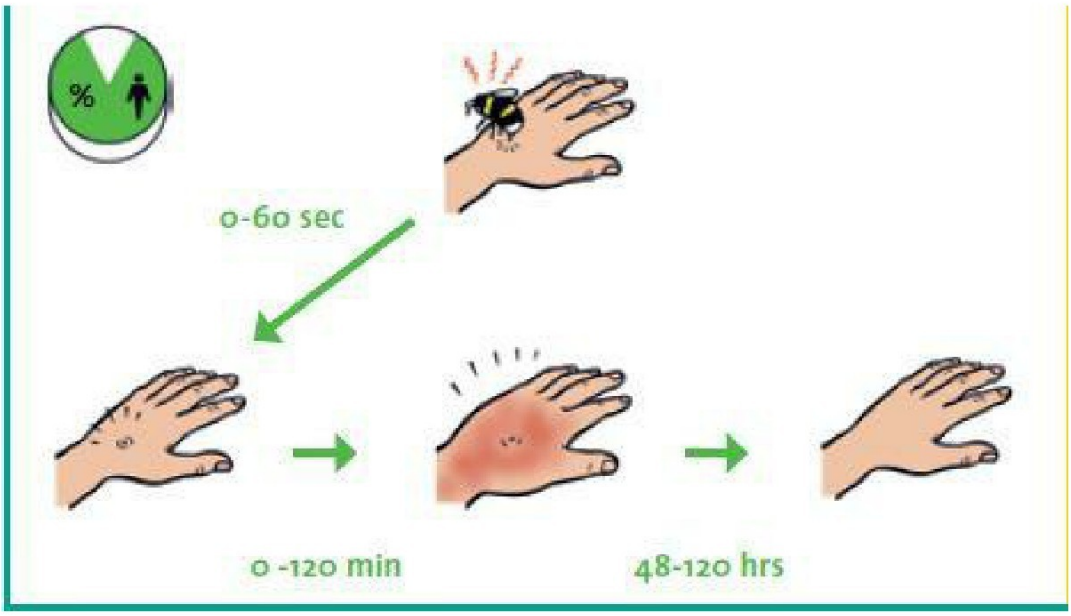
- Verwijder direct de angel met je nagel, de stompe kant van een mes of een pincet. Na een bijensteek blijft de angel gif pompen, ook al is de bij weggevlogen. Zorg ervoor dat er hierbij niet nog meer gif in je lichaam komt. Knijp niet in het gifzakje.
- Zuig de wond na de steek direct uit of gebruik hiervoor een vacuümpompje. Zuig krachtig en spuug het uit.
- Spoel de wond schoon en desinfecteer met jodium of alcohol.
- Als je gestoken bent en je voelt je niet goed worden, meld het dan bij je collega's of iemand anders, zodat ze je in de gaten kunnen houden en je kunnen helpen als het slecht gaat.
- Koelen: leg indien mogelijk een washandje met daarin ijsblokjes op de plaats van de steek. Bij een steek in de mond kan de zwelling worden tegengegaan door op een ijsblokje te zuigen. Als de zwelling de luchtweg afsluit, is de situatie levensbedreigend.
- Tabletten of crèmes kunnen de klachten verminderen.
- Anti-histaminetabletten kunnen worden gebruikt bij een allergische reactie.

Allergische reactie

Wist je dat een allergische reactie nooit optreedt bij een eerste steek? Antistoffen worden pas gevormd nadat je een keer gestoken bent. Een allergische reactie treedt meestal op binnen enkele seconden tot een kwartier na de steek.

Toolbox: Voorkom steken van bijen, hommels, wespen en Aziatische hoornaar

Toolbox: Voorkom steken van bijen, hommels, wespen en Aziatische hoornaar

Vragenlijst

Vraag 1

Wat is waar over allergische reacties bij steken van bijen, wespen of hommels?

A. Een allergische reactie treedt op binnen een kwartier nadat je gestoken bent, maar nooit bij de eerste prik.
B. Als je allergisch bent ben je altijd in levensgevaar als je gestoken wordt.

Vraag 2

Wespen worden aangetrokken door de geur van geoxideerd metaal, parfum, deodorant, zweet, alcohol en zoetigheid. Wanneer zijn ze het agressiefst?

A. Juni en juli
B. Augustus en september
C. De hele zomer

Vraag 3

Wat kun je doen om een steek te voorkomen?

A. Wespen dood slaan.
B. Vermijden van sterke geuren en beschermende kleding dragen.

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

Aziatische hoornaar

De Aziatische hoornaar komt ook steeds vaker voor in Drenthe. Deze exotische wespensoort vormt een bedreiging voor honingbijen en andere insecten. Voor mensen is de hoornaar meestal niet gevaarlijker dan een gewone wesp, maar het is wél belangrijk dat nesten snel worden opgespoord en verwijderd. Daarom vragen we u om waarnemingen te melden.

Over de Aziatische hoornaar

De Aziatische hoornaar staat sinds 2016 op de Europese lijst van invasieve exoten. Dat betekent dat deze soort in Europa schade kan aanrichten aan de natuur en de biodiversiteit (de variatie aan planten en dieren). De hoornaar jaagt op vliegende insecten, zoals honingbijen, wespen, (zweef)vliegen en soms ook wilde bijen.

Voor mensen is de Aziatische hoornaar niet gevaarlijker dan een gewone wesp of de Europese hoornaar. Net als andere wespen kan hij steken als hij zich bedreigd voelt, maar hij zoekt mensen niet actief op. Een steek is pijnlijk, maar alleen gevaarlijk voor mensen die allergisch zijn. Bent u allergisch of wordt u in uw mond of hals gestoken? Neem dan altijd direct contact op met een arts.

Het grootste risico ontstaat wanneer u in de buurt van een nest komt. Zowel Europese als Aziatische hoornaars verdedigen hun nest fel. Kom dus niet te dichtbij en raak een nest nooit aan.

Is het echt een Aziatische hoornaar?

Het kan lastig zijn om de Aziatische hoornaar te herkennen, want hij lijkt op andere wespen en op de Europese hoornaar. Belangrijkste verschil: de Aziatische hoornaar is kleiner, heeft een grotendeels zwart lijf met een oranje borststuk en opvallend gele poten.

Aziatische hoornaar

- Kleiner (2 tot 3 cm)
- Lichaam grotendeels zwart
- Oranje borststuk
- Gele poten
- Vangt vooral honingbijen

Europese hoornaar

- Groter (tot 3,5 cm)
- Geel met roodbruin lijf
- Geen oranje borststuk
- Poten roodbruin
- ~~Eet vooral allerlei insecten en boomsappen~~

De Aziatische hoornaar (links) in vergelijking met de Europese hoornaar (rechts)

Op de website van de Rijksoverheid (https://www.nvwa.nl/onderwerpen/aziatische-hoornaar) staat een uitgebreidere beschrijving met foto's van de Aziatische hoornaar, Europese hoornaar en daarop lijkende insecten.

Wat doet de provincie Drenthe aan de Aziatische hoornaar?

Wij zetten in op het bestrijden van de Aziatische hoornaar door nesten te (laten) verwijderen. Daarvoor zijn we afhankelijk van meldingen van inwoners van Drenthe, gemeenten en andere organisaties.

Meldingen **van nesten** van de Aziatische hoornaar worden zo snel mogelijk beoordeeld door de bestrijder. In drukke maanden (september tot en met november) kan dit een paar dagen duren. Ook het verwijderen van nesten kost tijd, omdat meldingen eerst verwerkt moeten worden en er een afspraak nodig is. We vragen hiervoor uw begrip. Blijf altijd uit de buurt van een nest.

Belangrijk: de provincie en Waarneming.nl kunnen het proces niet versnellen.

Nest gevonden? Meld het direct

We horen het graag wanneer u een nest van de Aziatische hoornaar heeft gevonden.

1. Controleer of het echt om een Aziatische hoornaar gaat en niet om een Europese hoornaar of ander gelijkend insect.
2. Maak een goede foto van het nest.
   Zonder foto wordt uw melding niet in behandeling genomen.
3. Meld het nest via waarneming.nl (https://waarneming.nl/events/vespa-velutina-nl/)

Na uw melding schakelt de provincie een professionele bestrijder in om het nest te verwijderen. De bestrijder neemt daarvoor mogelijk contact met u op. Laat daarom uw contactgegevens achter.

Een losse hoornaar gezien?

We laten alleen nesten van de Aziatische hoornaar verwijderen. Heeft u een los exemplaar gezien? Mogelijk vindt u in de omgeving ook een nest. Geen nest gevonden? Doe dan een melding van een los exemplaar.

1. Controleer of het echt een Aziatische hoornaar is.
2. Maak een duidelijke foto (bij voorkeur van verschillende kanten).
3. Meld uw waarneming via waarneming.nl (https://waarneming.nl/go/vespa-velutina/).

We ondernemen niet direct actie op losse exemplaren. Dankzij uw melding kunnen we wel beter in de gaten houden hoe de Aziatische hoornaar zich verspreid in Drenthe.

Andere websites

Aziatische hoornaar - Rijksoverheid (https://www.nvwa.nl/onderwerpen/aziatische-hoornaar)

Waarnemingen in Nederland (https://waarneming.nl/species/8807/)

Kennis- en Adviescentrum Dierplagen (KAD) (https://www.kad.nl/kennisbank/dierplagen/wespen/aziatische-hoornaar-vespa/)

[01-06-2026, 14:36:37] [redacted] Berichten en oproepen worden end-to-end versleuteld. Alleen mensen in deze chat kunnen ze lezen, beluisteren of delen.
[01-06-2026, 14:36:37] [redacted] www.meldpuntaziatischehoornaar.nl

Dat is ons platform.
[01-06-2026, 14:36:49] [redacted] Groetjes [redacted]
[01-06-2026, 14:37:53] [redacted] Top thanks
[13-06-2026, 10:33:23] [redacted] Beste [redacted]

Graag nodigen wij u uit voor een webinar over het platform MeldpuntAziatischeHoornaar.nl op woensdag 24 juni om 15.00 uur.

Tijdens dit webinar geven wij een toelichting op de werking van het platform en de mogelijkheden voor gemeenten. We laten zien hoe meldingen worden ontvangen, opgevolgd en beheerd, en hoe het platform kan bijdragen aan een efficiënte samenwerking tussen inwoners, zoekgroepen, validators, bestrijders en gemeenten.

Onderwerpen die onder andere aan bod komen:
* Werking van MeldpuntAziatischeHoornaar.nl
* Het moderatoraccount voor gemeenten
* Opvolging en beheer van meldingen
* Samenwerking met zoekgroepen en validators
* Praktische tips voor het gebruik van het platform
* Mogelijkheid tot het stellen van vragen

Datum: Woensdag 24 juni 2026
Tijd: 15.00 uur
Zoom-link:
https://us06web.zoom.us/j/83229151048?pwd=ZH5CXi37sKK7ObPurbhnTM5Imjoal1.1

Wij hopen u tijdens dit webinar te mogen verwelkomen.

Met vriendelijke groet,
Team MeldpuntAziatischeHoornaar.nl
[24-06-2026, 16:41:50] [redacted] Ha [redacted], ik heb nog een vraag naar aanleiding van het webinar, jullie zijn onze bestrijder, jullie pakken alle meldingen op die in de app worden gedaan? Verder vroeg ik mij af hoe jullie bij houden hoeveel budget jullie nog hebben op onze opdracht
[24-06-2026, 16:46:45] [redacted] ja dat is inderdaad een goed vraag. Meestal kom ik daar aan einde van seizoen achter wat er nog aan budget is ;) dat is som dat het dan op is. Ik wil nu aan platform hangen dat we kunnen aan geven wat 1 nest verwijderen kost en dat het platform dat voor mij en jullie overzichtelijk bij houd. maar zo ver ben ik nog niet helemaal.
[19-08-2026, 10:33:35] [redacted] Ha [redacted], zou jij actie kunnen zetten op onderstaande melding, we zijn herhaaldelijk gebeld door de melder
[19-08-2026, 10:33:47] [redacted] <bijgevoegd: 00000009-PHOTO-2026-08-19-10-33-46.jpg>
[19-08-2026, 10:41:19] [redacted] Heb je voor mij een nummer wat boven aan de melding staat.

Waarschijnlijk is dit een middelste wesp.

[19-08-2026, 10:43:33] [redacted] #47670
[19-08-2026, 10:46:39] [redacted] Ja is waarschijnlijk een middelste wesp.

Er is hier inderdaad wel wat fout gegaan. Melding is in behandeling gezet om dat er waarschijnlijk naar meer informatie is gevraagd inverband determinatie. Maar de vraag is nooit verstuurd.

Ik zal hem even oppakken.
[19-08-2026, 10:47:35] [redacted] Ok geen probleem, fijn dat je het oppakt
<Dit bericht is bewerkt>
[19-08-2026, 10:54:59] [redacted] □□□□
[19-08-2026, 13:40:03] [redacted] We hebben het na gevraagd het is inderdaad een middelste wesp.
[19-08-2026, 13:40:57] [redacted] Top, is de melder daarvan op de hoogte gebracht?
[19-08-2026, 13:41:31] [redacted] Ik zal het nog even exstra terug koppelen.
[19-08-2026, 13:41:45] [redacted] Yes thanks!

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen